

Finansutskottets betänkande 2024/25:FiU34

Offentlig upphandling

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen avslår yrkanden i motioner om hur såväl regelverken som formerna för offentlig upphandling är utformade för t.ex. mindre företag, idéburna organisationer, djurskydd och miljökrav.

I betänkandet finns 21 reservationer (S, SD, V, C, MP).

Behandlade förslag

Cirka 50 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2024/25.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	6
Utskottets överväganden	7
Utformning av upphandlingsregelverket – förenklingar och arbetsrätt	7
Utformning av upphandlingsregelverket för kriser och beredskap	12
Mindre företag och idéburna organisationer	13
Närproducerade produkter och djurskydd	17
Miljökrav	18
Antal underleverantörer	20
Allmännyttan och LOU	22
Oseriösa aktörer och skäliga villkor	24
Kollektivavtal och lärlingsplatser	27
Innovations- och funktionsupphandling	29
Direktupphandling och tröskelvärde	31
Partnering	33
LOU för föreningar	34
Livsmedelsproduktion och hälsosam mat	36
Nationell säkerhet	38
Reservationer	39
1. Utformning av upphandlingsregelverket – förenklingar och arbetsrätt, punkt 1 (S)	39
2. Utformning av upphandlingsregelverket – förenklingar och arbetsrätt, punkt 1 (V)	40
3. Utformning av upphandlingsregelverket för kriser och beredskap, punkt 2 (SD)	41
4. Mindre företag och idéburna organisationer, punkt 3 (S, V)	41
5. Närproducerade produkter och djurskydd , punkt 4 (SD)	42
6. Miljökrav, punkt 5 (C)	43
7. Miljökrav, punkt 5 (MP)	44
8. Antal underleverantörer, punkt 6 (S)	45
9. Antal underleverantörer, punkt 6 (V)	46
10. Allmännyttan och LOU, punkt 7 (S)	46
11. Allmännyttan och LOU, punkt 7 (V)	47
12. Oseriösa aktörer och skäliga villkor, punkt 8 (S)	48
13. Oseriösa aktörer och skäliga villkor, punkt 8 (V)	49
14. Oseriösa aktörer och skäliga villkor, punkt 8 (MP)	50
15. Kollektivavtal och lärlingsplatser, punkt 9 (V)	51
16. Innovations- och funktionsupphandling, punkt 10 (S)	52
17. Direktupphandling och tröskelvärde, punkt 11 (SD)	53
18. Livsmedelsproduktion och hälsosam mat, punkt 14 (S)	54
19. Livsmedelsproduktion och hälsosam mat, punkt 14 (MP)	54
20. Nationell säkerhet, punkt 15 (S)	55
21. Nationell säkerhet, punkt 15 (C)	55
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	57
Motioner från allmänna motionstiden 2024/25	57

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Utformning av upphandlingsregelverket – förenklingar och arbetsrätt

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:62 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkandena 23 och 29,

2024/25:2688 av Serkan Köse (S),

2024/25:2704 av Ann-Sofie Lifvenhage (M) och

2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkandena 4 och 5.

Reservation 1 (S)

Reservation 2 (V)

2. Utformning av upphandlingsregelverket för kriser och beredskap

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:90 av Magnus Jacobsson (KD),

2024/25:316 av Erik Hellsborn (SD) och

2024/25:1373 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 18.

Reservation 3 (SD)

3. Mindre företag och idéburna organisationer

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:2879 av Sten Bergheden (M) och

2024/25:3022 av Fredrik Lundh Sammeli m.fl. (S) yrkande 114.

Reservation 4 (S, V)

4. Närproducerade produkter och djurskydd

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:234 av Richard Jomshof (SD) yrkande 4,

2024/25:1373 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 15 och

2024/25:1384 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 5.

Reservation 5 (SD)

5. Miljökrav

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:1789 av Jytte Guteland och Mattias Vepsä (båda S) yrkande 2,

2024/25:2502 av Mattias Vepsä m.fl. (S) yrkande 6,

2024/25:2613 av Elin Söderberg m.fl. (MP) yrkandena 15 och 186 samt

2024/25:3169 av Rickard Nordin m.fl. (C) yrkandena 36 och 39–41.

Reservation 6 (C)

Reservation 7 (MP)

6. Antal underleverantörer

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:62 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 24,

2024/25:1853 av Jessica Rodén m.fl. (S) och

2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkande 1.

Reservation 8 (S)

Reservation 9 (V)

7. Allmännyttan och LOU

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:1989 av Malcolm Momodou Jallow m.fl. (V) yrkande 23,

2024/25:3075 av Jennie Nilsson m.fl. (S) yrkande 29 och

2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkande 8.

Reservation 10 (S)

Reservation 11 (V)

8. Oseriösa aktörer och skäliga villkor

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:62 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkandena 25 och 26,

2024/25:2136 av Hanna Westerén och Ida Ekeroth Clausson (båda S),

2024/25:2643 av Leila Ali Elmi m.fl. (MP) yrkande 7,

2024/25:2686 av Jessica Rodén och Petter Löberg (båda S) yrkandena 1 och 2 samt

2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkande 2.

Reservation 12 (S)

Reservation 13 (V)

Reservation 14 (MP)

9. Kollektivavtal och lärlingsplatser

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:62 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 28,

2024/25:833 av Jamal El-Haj (-) och

2024/25:1529 av Leif Nysmed och Lars Mejern Larsson (båda S).

Reservation 15 (V)

10. Innovations- och funktionsupphandling

Riksdagen avslår motion

2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkande 6.

Reservation 16 (S)

11. Direktupphandling och tröskelvärde

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:1207 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkandena 1 och 2 samt

2024/25:1469 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 6.

Reservation 17 (SD)

12. Partnering

Riksdagen avslår motion
2024/25:2070 av Cecilia Engström (KD).

13. LOU för föreningar

Riksdagen avslår motion
2024/25:2921 av Ann-Sofie Lifvenhage (M).

14. Livsmedelsproduktion och hälsosam mat

Riksdagen avslår motionerna
2024/25:3055 av Ulrika Westerlund m.fl. (MP) yrkande 88 och
2024/25:3108 av Anna-Caren Säterberg m.fl. (S) yrkande 23.

Reservation 18 (S)
Reservation 19 (MP)

15. Nationell säkerhet

Riksdagen avslår motionerna
2024/25:3166 av Christofer Bergenblock m.fl. (C) yrkande 6 och
2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkande 7.

Reservation 20 (S)
Reservation 21 (C)

Stockholm den 3 april 2025

På finansutskottets vägnar

Edward Riedl

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Edward Riedl (M), Mikael Damberg (S), Oscar Sjöstedt (SD), Dennis Dioukarev (SD), Björn Wiechel (S), Jan Ericson (M), Ingela Nylund Watz (S), Charlotte Quensel (SD), Eva Lindh (S), Ida Drougge (M), Ida Gabrielsson (V), Hans Eklind (KD), Martin Ådahl (C), David Perez (SD), Cecilia Rönn (L), Joakim Sandell (S) och Linus Lakso (MP).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlas ca 50 motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2024/25. Motionsyrkandena handlar bl.a. om utformningen av upphandlingsregelverket och formerna för dess tillämpning när det gäller t.ex. sociala kriterier, djurskydd, nationell säkerhet och miljökrav.

En sammanställning över de behandlade förslagen redovisas i bilagan.

Utskottets överväganden

Utformning av upphandlingsregelverket – förenklingar och arbetsrätt

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om utformningen av upphandlingsregelverket när det gäller förenklingar och arbetsrätt. Utskottet hänvisar till Upphandlingsmyndighetens pågående arbete.

Jämför reservation 1 (S) och 2 (V).

Motionerna

I partimotion 2024/25:62 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) anför motionärerna att lagen om offentliga upphandlingar (LOU) bör ändras så att det vid behov ska ställas krav på skäliga villkor i alla offentliga upphandlingar och att det även blir möjligt att ställa krav på villkor om pensioner, försäkringar och annan ledighet än semester (yrkande 23). Dessutom anser motionärerna att regeringen bör verka för att förändra EU:s upphandlingsdirektiv för att möjliggöra ett bättre regelverk för offentlig upphandling i Sverige (yrkande 29).

I motion 2024/25:2688 av Serkan Köse (S) anför motionären att regeringen bör initiera en översyn av LOU i syfte att säkra det framtida behovet av yrkesarbetare inom byggsektorn.

I motion 2024/25:2704 av Ann-Sofie Lifvenhage (M) anser motionären att regeringen bör se över LOU i syfte att förenkla den.

I kommittémotion 2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkandena 4 och 5 föreslår motionärerna att regeringen ska se över vilka åtgärder som kan vidtas för att öka effektiviteten och minska felaktigheterna vid offentlig upphandling (yrkande 4) och att det ska införas en skyldighet att beakta vissa samhällsintressen (yrkande 5).

Bakgrund

Utifrån det riksdagsbundna målet för den statliga förvaltningspolitiken har regeringen preciserat följande mål för den offentliga upphandlingen: Den offentliga upphandlingen ska vara effektiv, rättssäker och ta till vara konkurrensen på marknaden, samtidigt som innovativa lösningar främjas samt miljöhänsyn och sociala hänsyn beaktas (prop. 2014/15:1 utg.omr. 2).

Uppföljning av efterlevnaden av upphandlingsregelverket på EU-nivå

Kommissionen granskar årligen hur medlemsstaterna följer reglerna om offentlig upphandling. Det redovisas i de återkommande landrapporterna för respektive land.

Regeringens resultatredovisning av tillämpningen av LOU

I budgetpropositionen för 2025 (prop. 2024/25:1 utg.omr. 2) skriver regeringen att det genomsnittliga antalet anbudsgivare eller anbud per upphandling ger en indikation på hur konkurrensen utvecklas inom den offentliga upphandlingen. År 2017–2021 var trenden uppåtgående. År 2022 minskade det genomsnittliga antalet anbud per upphandling till 4,8, (en minskning med 0,6 procentenheter jämfört med 2021). År 2022 uppgick andelen upphandlingar med enbart ett eller två anbud till 43 procent.

Överprövningar

Den nedåtgående trenden för andelen överprövningar som fått bifall i förvaltningsrätten fortsatte 2023. Andelen överprövningar som fick helt eller delvis bifall sjönk från 9,3 procent 2022 till 8,7 procent 2023.

Andelen upphandlingar som överprövades varierade 2012–2022 mellan 5 och 8 procent. Andelen minskade med 1,1 procentenheter 2022 jämfört med 2021. Överprövningar är en viktig del av rättssäkerheten vid offentliga upphandlingar. Samtidigt kan överprövningar bidra till osäkerhet och förseningar. Det är enligt regeringen därför svårt att fastställa en optimal nivå för överprövningarna. En och samma upphandling kan dessutom ge upphov till flera mål i domstol. Totalt kom 3 942 mål om överprövning in till förvaltningsrätterna under 2023, vilket var en ökning med 17 procent jämfört med 2022. Även antalet avgjorda överprövningsmål ökade i samtliga instanser mellan 2022 och 2023 (6 procent i förvaltningsrätterna, 35 procent i kammarrätterna och 36 procent i Högsta förvaltningsdomstolen).

Regelverket för direktupphandlingar har utvärderats

Statskontoret fick i juni 2021 i uppdrag att utvärdera effekterna av de ändrade regler för direktupphandling som infördes 2014 (Fi2021/02328). Statskontoret har bl.a. analyserat hur höjningen av direktupphandlingsgränserna samt kraven på riktlinjer och dokumentation för direktupphandlingar har påverkat transaktionskostnaderna hos upphandlande myndigheter och enheter samt leverantörer. Statskontoret redovisade uppdraget i rapporten Offentlig direktupphandling – En utvärdering av 2014 års regeländringar (Statskontoret 2022:6). Statskontorets slutsats var att några ytterligare förändringar av direktupphandlingsgränserna inte behövdes.

Politikens inriktning

En översyn av den nationella upphandlingsstrategin genomfördes under 2023. Denna visade bl.a. att inriktningsmålen och åtgärderna i strategin fortfarande är relevanta. Däremot behöver förutsättningarna för att genomföra strategin

förbättras genom att utveckla styrningen, samordningen och digitaliseringen av de offentliga affärerna. Det är nödvändigt för att göra de offentliga affärerna mer attraktiva och välkomnande för leverantörer, särskilt för små och medelstora företag, skapa mervärde och tydliggöra möjligheterna för idéburna organisationer att delta i offentlig verksamhet. Det behövs även för att motverka kriminaliteten och osund konkurrens på den offentliga marknaden samt för att förbättra försörjningsberedskapen.

Regeringen avser att vidta åtgärder för att stödja utvecklingen av de upphandlande myndigheternas och enheternas arbete med kategoristyrning. Det behövs bl.a. för att främja beslut om prioriteringar för inköpskategorier och underlätta hantering av målkonflikter i upphandlingar, samt för att styra resurssättningen av inköpsverksamheten på ett strategiskt sätt.

Enligt regeringen behövs ytterligare åtgärder för att öka tempot i digitaliseringen av den offentliga sektorns inköpsprocesser. Statens servicecenter, Kammarkollegiet och Myndigheten för digital förvaltning har viktiga roller i detta arbete, som också utgör en del i regeringens handlingsplan mot korruption och otillåten påverkan 2024–2027. Ökad användning av e-handel kan bidra till att minska administrativa kostnader, förebygga korruption och generera data som bl.a. möjliggör analyser av försörjningsberedskapen, vilket behövs för att förstärka det civila försvaret.

För att motverka arbetslivskriminalitet och att kriminella och oseriösa leverantörer tar emot offentliga medel behöver upphandlande myndigheter och enheter i högre utsträckning än i dag kunna kontrollera och utesluta sådana leverantörer från offentliga upphandlingar. De behöver också i högre utsträckning kunna följa upp ingångna avtal och förkasta onormalt låga anbud. Regeringen avser därför att gå vidare med Leverantörskontrollutredningens förslag i betänkandet En samordnad registerkontroll för upphandlande myndigheter och enheter (SOU 2023:43). Förslaget innebär att Bolagsverket får i uppdrag att utveckla ett system för samordnad registerkontroll av leverantörer och att införa ett rättsligt stöd för att behandla känsliga personuppgifter i samband med uppföljning av kontrakt i upphandlingslagarna. Regeringen avser även att förstärka Konkursverkets upphandlingstillsyn och ge myndigheten i uppdrag att bl.a. utreda möjligheten att underlätta för upphandlande myndigheter och enheter att förkasta onormalt låga anbud.

Den offentliga upphandlingen har fått alltmer uppmärksamhet på EU-nivå. Det gäller både hur den offentliga köpkraften kan användas för att uppnå unionens strategiska mål och hur den offentliga upphandlingen på den inre marknaden behöver utvecklas för att bl.a. öka konkurrensen. Det är viktigt att såväl bidra till detta arbete som dra nytta av initiativen mot bakgrund av de slutsatser som regeringen har dragit av översynen av den nationella upphandlingsstrategin.

Pågående arbete

Upphandlingsmyndighetens stöd och uppföljning av den interna styrningen av offentliga inköpsverksamheter

Upphandlingsmyndigheten fick i december 2020 i uppdrag att följa upp utvecklingen av ändamålsenliga inköpsorganisationer och lämna förslag för ett fortsatt arbete (Fi2020/04834). Resultaten redovisades i Nationella upphandlingsrapporten 2023 (Upphandlingsmyndigheten 2023:1). Enligt rapporten uppger ca 75 procent av inköpsorganisationerna att organiseringen av inköpsarbetet är ändamålsenlig, men färre än hälften svarade att styrningen i form av planering och uppföljning är ändamålsenlig. Enligt Upphandlingsmyndigheten indikerar detta bl.a. att det saknas strategier för hur inköp ska bidra till organisationernas övergripande mål.

Mot denna bakgrund fick Upphandlingsmyndigheten 2023 i uppdrag att under 2023–2025 genomföra insatser för att öka upphandlande myndigheters och enheters kunskaper om hur styrningen och organiseringen av inköpsarbetet kan utvecklas, inklusive hur det strategiska inköpsarbetet kan bidra till att motverka arbetslivskriminalitet. Bygg- och anläggningssektorn ska prioriteras. Uppdraget delredovisades i maj 2024 och ska slutredovisas senast den 20 december 2025.

Uppdrag till Ekonomistyrningsverket om inköpsanalyser

Ekonomistyrningsverket (ESV) fick i november 2022 i uppdrag att utreda om inköpsanalyser kan påverka effektiviteten i statliga myndigheters inköpsverksamheter (Fi2022/03124).

I uppdraget ingick även att lämna förslag på åtgärder som kan öka effektiviteten i myndigheternas inköpsverksamheter. Uppdraget redovisades den 3 november 2023. Utredningen visar att myndigheter kan effektivisera sina inköpsverksamheter genom att arbeta med inköpsanalyser. Analyserna kan också hjälpa myndigheterna att nå sina effektivitetsmål. Inköpsanalyser kan därmed utgöra ett stöd för att utveckla och effektivisera myndigheternas sakverksamhet.

Ekonomistyrningsverket ser inköpsanalyser som en metod för förberedelse, analys och utvärdering som kan inbegripas i ett strategiskt inköpsarbete. Analyserna kan enligt ESV bidra till att effektivisera verksamheterna utifrån bl.a. ett legalitets-, kostnads-, kontinuitets- och nyttoperspektiv. Myndigheterna behöver enligt ESV själva bedöma ambitionsnivå och fokus utifrån sina verksamheter.

Upphandlingsmyndighetens stöd är efterfrågat och fyller en viktig funktion

Statskontoret fick i januari 2022 i uppdrag att genomföra en myndighetsanalys av Upphandlingsmyndigheten. Statskontoret konstaterar i sin rapport Myndighetsanalys av Upphandlingsmyndigheten (rapport 2022:11) att myndighetens

stöd är efterfrågat och fyller en viktig funktion för upphandlare och inköpare. Av Statskontorets enkät framgår att användningen av stöden bidrar till en ökad konkurrens samt att stöden används av mellan 47 och 71 procent av den personal som arbetar med inköp. De stöd som bidrar till ökad rättssäkerhet används av 83 procent. Även Riksrevisionen bedömer i sin granskningsrapport, Miljömässig hållbarhet vid statlig upphandling – på rätt väg men långt kvar (RiR 2022:25), att Upphandlingsmyndigheten tillhandahåller ett väl utformat stöd för miljöhänsyn vid upphandling och att det finns ett behov av stödet men att det behöver användas i större utsträckning.

Tidigare riksdagsbeslut

Utskottet har tidigare behandlat förslag om utformningen och tillämpningen av LOU, senast i betänkande 2023/24:FiU34 där utskottet betonade att upphandling, rätt använd, kan vara ett effektivt instrument för att skapa flera positiva effekter i samhället såsom ökad tillväxt, sysselsättning, jämställdhet och ökade miljökrav. Utskottet delade regeringens uppfattning att den offentliga upphandlingen ska vara effektiv och rättssäker och ta till vara konkurrensen på marknaden samtidigt som innovativa lösningar främjas samt miljöhänsyn och sociala hänsyn beaktas. På så sätt bidrar den offentliga upphandlingen till en väl fungerande samhällsservice till nytta för medborgarna och näringslivets utveckling samtidigt som skattemedel används på bästa sätt.

Utskottet avstyrkte motionsyrkandena mot bakgrund av det arbete som pågick genom det uppdrag som Upphandlingsmyndigheten fick i regleringsbrevet för 2023. Uppdraget innebär att myndigheten under 2023–2025 ska genomföra insatser för att öka upphandlande myndigheters och enheters kunskaper om hur styrningen och organiseringen av inköpsarbetet kan utvecklas, inklusive hur det strategiska inköpsarbetet kan bidra till att motverka arbetslivskriminalitet. Bygg- och anläggningssektorn ska prioriteras. Upphandlingsmyndighetens uppdrag skulle enligt utskottet kunna stärka och öka upphandlande enheters kompetens att tillämpa upphandlingslagstiftningen.

Utskottets ställningstagande

Inledningsvis vill utskottet på nytt betona att upphandling, rätt använd, kan vara ett effektivt instrument för att skapa flera positiva effekter i samhället såsom ökad tillväxt, sysselsättning, jämställdhet och ökade miljökrav. Utskottet delar regeringens uppfattning att den offentliga upphandlingen ska vara effektiv och rättssäker och ta till vara konkurrensen på marknaden samtidigt som innovativa lösningar främjas, samt miljöhänsyn och sociala hänsyn beaktas. På så sätt bidrar den offentliga upphandlingen till en väl fungerande samhällsservice till nytta för medborgarna och näringslivets utveckling samtidigt som skattemedel används på bästa sätt.

Upphandlingsmyndigheten fick 2023 i uppdrag att under 2023–2025 genomföra insatser för att öka upphandlande myndigheters och enheters kunskaper om hur styrningen och organiseringen av inköpsarbetet kan utvecklas, inklusive hur det strategiska inköpsarbetet kan bidra till att motverka arbetslivskriminalitet. Bygg- och anläggningssektorn ska prioriteras. Uppdraget delredovisades i maj 2024 och ska slutredovisas senast den 20 december 2025. Enligt utskottet kan uppdraget stärka och öka upphandlande enheters kompetens att tillämpa upphandlingslagstiftningen. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motionsyrkandena.

Utformning av upphandlingsregelverket för kriser och beredskap

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om utformningen av upphandlingsregelverket när det gäller kriser och beredskap. Utskottet hänvisar till Upphandlingsmyndighetens pågående arbete.

Jämför reservation 3 (SD).

Motionerna

I motion 2024/25:90 av Magnus Jacobsson (KD) anser motionären att upphandlingslagstiftningen bör ses över i syfte att beakta nationella säkerhetsintressen vid statliga och andra offentliga upphandlingar.

I motion 2024/25:316 av Erik Hellsborn (SD) yrkar motionären att det ska tillsättas en utredning om regeländringar för upphandling av samhällsviktig teknik och mjukvara.

I kommittémotion 2024/25:1373 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 18 anför motionärerna att lagstiftningen för upphandling bör ses över så att det finns undantag som kan tillämpas när det finns behov av ändrade inköpsmönster till följd av kriser.

Tidigare riksdagsbeslut

Utskottet behandlade i betänkande 2023/24:FiU34 motionsyrkanden om upphandling när det gäller beredskapsfrågor och kriser. Utskottet ansåg då att upphandling, rätt använd, kunde vara ett effektivt instrument för att skapa flera positiva effekter i samhället. Upphandlingsmyndigheten fick i regleringsbrevet för budgetåret 2023 i uppdrag att under 2023–2025 genomföra insatser för att öka upphandlande myndigheters och enheters kunskaper om hur styrningen och organiseringen av inköpsarbetet kan utvecklas. Detta uppdrag kunde enligt utskottet stärka och öka upphandlande enheters kompetens att tillämpa upphandlingslagstiftningen. Mot denna bakgrund avstyrktes motionsyrkandena.

Utskottets ställningstagande

Upphandlingsmyndigheten fick 2023 i uppdrag att under 2023–2025 genomföra insatser för att öka upphandlande myndigheters och enheters kunskaper om hur styrningen och organiseringen av inköpsarbetet kan utvecklas. Enligt utskottet kan detta uppdrag stärka och öka upphandlande enheters kompetens att tillämpa upphandlingslagstiftningen även utifrån ett beredskaps- och krisperspektiv. Mot denna bakgrund avstyrks motionsyrkandena.

Mindre företag och idéburna organisationer

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om mindre företag och idéburna organisationer. Utskottet hänvisar till pågående arbete inom Upphandlingsmyndigheten.

Jämför reservation 4 (S, V).

Motionerna

I kommittémotion 2024/25:3022 av Fredrik Lundh Sammeli m.fl. (S) yrkande 114 anför motionärerna att driften av upphandlade skyddade boenden ska reserveras för idéburna organisationer.

I motion 2024/25:2879 av Sten Bergheden (M) yrkar motionären att regeringen ska överväga att stärka de mindre företagens möjligheter vid offentliga upphandlingar. Krångliga regler, en omfattande administration och speciella krav gör det ofta svårt och ibland omöjligt för de mindre företagen att konkurrera med de större företagen vid offentliga upphandlingar.

Pågående arbete

Åtgärder för att underlätta för små företag och idéburna organisationer att delta i offentliga upphandlingar

I sitt regleringsbrev för 2023 fick Upphandlingsmyndigheten i uppdrag att redovisa vilka åtgärder som vidtagits för att underlätta för företag att delta i offentliga upphandlingar, och föreslå ytterligare åtgärder för att underlätta för företag att få stöd vid offentlig upphandling. Myndigheten redovisade uppdraget i rapporten Upphandlingsmyndighetens stöd till företag (Upphandlingsmyndigheten 2023:2). För att det ska bli mer attraktivt för företag att delta i upphandlingar behöver det enligt Upphandlingsmyndigheten införas bättre rutiner för dialog med näringslivet. Inom ramen för uppdraget har myndigheten inrättat ett näringslivsråd, som är ett forum för att diskutera hur det går att underlätta för företag att delta i upphandlingar.

I regleringsbrevet för 2023 fick Upphandlingsmyndigheten även i uppdrag att följa upp och analysera i vilken utsträckning små företag och idéburna aktörer deltar i offentliga upphandlingar. Myndigheten delredovisade uppdraget i mars 2024 i rapporten *Små företag och idéburna aktörers deltagande i offentlig upphandling* (Upphandlingsmyndigheten 2024). Av rapporten framgår att en del idéburna aktörer upplever att möjligheten att reservera kontrakt för idéburna aktörer knappt används, samt att fokus på lägst pris kan minska små företags och idéburna aktörers intresse av att delta i offentlig upphandling. Uppdraget ska slutredovisas senast den 31 mars 2025.

Kompletterande information

Upphandlingsmyndigheten har lämnat följande synpunkter när det gäller mindre företag och idéburna organisationer.

Bestämmelser om uppdelning av kontrakt

Vid upphandling på det direktivstyrda området är upphandlande organisationer tvungna att ta ställning till om det går att dela upp ett kontrakt i separata delar. Bestämmelserna innebär inte att upphandlande organisationer måste dela upp kontraktet men uppmuntrar dem att göra det. Dessa regler är främst till för att underlätta för små företag att lämna anbud och bli tilldelade kontrakt i upphandlingar. Reglerna kan också användas för att undvika s.k. marknadskoncentration, bidra till bättre konkurrens och skapa leveranssäkerhet. Den upphandlande organisationen bestämmer därmed själv om det finns skäl för att inte dela upp ett kontrakt och vilka grunder som är relevanta vid denna bedömning. Sådana skäl kan vara att den upphandlande organisationen anser att en uppdelning kan riskera att begränsa konkurrensen, att det blir orimligt tekniskt svårt eller dyrt att genomföra kontraktet eller att behovet av att samordna de olika leverantörerna av delarna kan riskera att genomförandet inte blir korrekt.

Att dela upp en större upphandling i flera avtalsområden är alltså ett sätt att skapa förutsättningar för mindre leverantörer att delta. Det kan dock medföra en ökad administration för den upphandlande organisationen, liksom andra utmaningar. Ett annat sätt för små företag att delta är att lämna ett gemensamt anbud tillsammans med andra företag. Enligt upphandlingslagarna får grupper av leverantörer delta i en upphandling (se bl.a. 4 kap. 5 § LOU). Dessutom har en leverantör i princip obegränsad rätt att åberopa kapaciteten hos en annan aktör, om den inte själv har tillräckliga resurser för att uppfylla kvalificeringskraven i upphandlingen (se bl.a. 14 kap. 6–8 §§ LOU).

Upphandling som samhällspolitiskt styrmedel

Ett av inriktningsmålen i regeringens nationella upphandlingsstrategi är en offentlig upphandling som bidrar till ett socialt hållbart samhälle (mål 7). Sociala hänsyn kan exempelvis innebära att främja möjligheter till anställning för vissa särskilt utsatta grupper, t.ex. personer som står långt ifrån

arbetsmarknaden. Dessutom gäller enligt upphandlingslagarna att upphandlande myndigheter bör beakta bl.a. miljöhänsyn och sociala och arbetsrättsliga hänsyn om upphandlingens art motiverar detta (se bl.a. 4 kap. 3 § LOU). För några år sedan föreslog regeringen att denna s.k. bör-regel skulle skärpas.¹ Förslaget remitterades men har ännu inte lett till lagstiftning. Slutligen kan nämnas att upphandlingslagarna innehåller regler om särskilda arbetsrättsliga villkor (se bl.a. 17 kap. 2–5 §§ LOU). Enligt dessa gäller att en upphandlande myndighet, om det är behövligt, ska kräva att leverantören fullgör kontraktet enligt angivna villkor om lön, semester och arbetstid som arbetstagarna som ska utföra arbetet enligt kontraktet minst ska tillförsäkras. Det är dock inte tillåtet att i offentlig upphandling ställa krav på att ett företag ska vara bundet av ett kollektivavtal för att få delta eller tilldelas kontrakt i en upphandling.

Regeringsuppdrag till Upphandlingsmyndigheten

Upphandlingsmyndigheten fick i regleringsbrevet för 2023 i uppdrag att redovisa vilka åtgärder som den har vidtagit för att underlätta för företag att delta i offentlig upphandling, samt analysera och bedöma i vilken utsträckning som åtgärderna har bidragit till detta. Myndigheten skulle även lämna förslag på ytterligare åtgärder för att underlätta för företag att få stöd vid offentlig upphandling. Uppdraget redovisades i november 2023.

I Upphandlingsmyndighetens regleringsbrev för 2023 fick myndigheten även i uppdrag att följa upp och analysera i vilken utsträckning små företag och idéburna aktörer deltar i offentlig upphandling mot bakgrund av det förenklade upphandlingsregelverket som trädde i kraft 2022. I och med det förenklade regelverket höjdes direktupphandlingsgränsen för sociala tjänster och andra särskilda tjänster kraftigt, ända upp till tröskelvärdet som sedan den 1 januari 2024 uppgår till ca 8,1 miljoner kronor. Uppdraget delredovisades i mars 2024 och ska slutredovisas senast den 31 mars 2025.

Upphandlingsmyndigheten har i regleringsbrevet för 2024 även fått i uppdrag att identifiera åtgärder som kan förenkla för företag att delta i offentlig upphandling och vilka hinder och möjligheter som finns i myndighetens eget stödarbete. Myndigheten ska även bedöma vilka åtgärder som kan ge störst effekt och redovisa vilka åtgärder som den har vidtagit i sitt eget stödarbete för att förenkla för företag att delta i offentlig upphandling. Uppdraget delredovisades i mars 2025 och ska slutredovisas senast den 15 mars 2026.

Statskontorets utvärdering 2022

Statskontoret publicerade 2022 en utvärdering av de ändrade reglerna för direktupphandling, Offentlig direktupphandling – En utvärdering av 2014 års regeländringar (Statskontoret 2022:6). Statskontorets slutsats är att de höjda direktupphandlingsgränserna sannolikt har lett till att antalet

¹ Se En skyldighet att beakta vissa samhällsintressen vid offentlig upphandling (Ds 2021:31).

direktupphandlingar har ökat medan antalet annonserade upphandlingar har minskat. Dokumentationsplikten och kravet på att använda riktlinjer vid direktupphandlingar med ett värde över 100 000 kronor har i viss mån ökat öppenheten och minskat risken för korruption. Efter ändringen uppstår fler tillfällen där upphandlande organisationer kan låta bli att konkurrensutsätta upphandlingar, och de beloppsgränser som gäller för direktupphandling i dag bör enligt Statskontoret vara kvar.

Kommissionens utvärdering av upphandlingsdirektiven

Kommissionen påbörjade under hösten 2024 en utvärdering av upphandlingsdirektiven. Kommissionens ordförande Ursula von der Leyen har uppgett att utvärderingen bör resultera i en förenkling av regelverket och minskad administrativ börda. I skrivande stund pågår ett offentligt samråd med möjlighet att lämna skriftliga synpunkter.

Tidigare riksdagsbeslut

Utskottet har tidigare vid behandlingen av liknande yrkanden framhållit att kraven vid offentlig upphandling ska genomsyras av enkla, tydliga och likvärdiga villkor oavsett företagets storlek och företagsform. Enligt regeringens instruktioner för både Upphandlingsmyndigheten och Konkurrensverket ska upphandlingsstödet bl.a. inriktas på att underlätta för små och medelstora företag att delta i upphandlingar. Enligt utskottet har det arbete som bedrivits bidragit till att skapa bättre förutsättningar för sådana företag. Utskottet har även konstaterat att upphandlande myndigheter och enheter som inte delar upp en upphandling i mindre delar enligt upphandlingslagstiftningen är skyldiga att motivera varför så inte skett. Mot denna bakgrund har utskottet tidigare avstyrkt motionsyrkandena.

Utskottets ställningstagande

Utskottet framhåller, liksom tidigare, att kraven vid offentlig upphandling ska genomsyras av enkla, tydliga och likvärdiga villkor oavsett företagets storlek och företagsform. Enligt regeringens instruktioner för både Upphandlingsmyndigheten och Konkurrensverket ska upphandlingsstödet bl.a. inriktas på att underlätta för små och medelstora företag att delta i upphandlingar.

I Upphandlingsmyndighetens regleringsbrev för 2023 fick myndigheten även i uppdrag att följa upp och analysera i vilken utsträckning små företag och idéburna aktörer deltar i offentlig upphandling mot bakgrund av det förenklade upphandlingsregelverk som trädde i kraft 2022. I och med det förenklade regelverket höjdes direktupphandlingsgränsen för sociala tjänster och andra särskilda tjänster kraftigt, ända upp till tröskelvärdet som sedan den 1 januari 2024 uppgår till ca 8,1 miljoner kronor. Myndigheten delredovisade uppdraget i mars 2024 i rapporten Små företag och idéburna aktörers deltagande i offentlig upphandling. Av rapporten framgår att en del idéburna

aktörer upplever att möjligheten att reservera kontrakt för idéburna aktörer knappt används, samt att fokus på lägst pris kan minska små företags och idéburna aktörers intresse av att delta i offentlig upphandling. Uppdraget ska slutredovisas våren 2025.

Upphandlingsmyndigheten har i regleringsbrevet för 2024 även fått i uppdrag att identifiera åtgärder som kan förenkla för företag att delta i offentlig upphandling och vilka hinder och möjligheter som finns i myndighetens eget stödarbete. Myndigheten ska även bedöma vilka åtgärder som kan ge störst effekt och redovisa vilka åtgärder som den har vidtagit i sitt eget stödarbete för att förenkla för företag att delta i offentlig upphandling. Uppdraget delredovisades i mars 2025 och ska slutredovisas senast den 15 mars 2026.

Upphandlingsmyndighetens uppdrag kan enligt utskottet stärka och öka upphandlande enheters kompetens att tillämpa upphandlingslagstiftningen. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motionsyrkandena.

Närproducerade produkter och djurskydd

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om djurskydd. Utskottet hänvisar till arbete som pågår inom Upphandlingsmyndigheten och till den lagstiftning som redan gäller.

Jämför reservation 5 (SD).

Motionerna

I motion 2024/25:234 av Richard Jomshof (SD) yrkande 4 anför motionären att regeringen bör återkomma med förslag till lagstiftning om att allt kött som köps in via offentlig upphandling ska komma från djur som slaktats i enlighet med svenska djurskyddsregler.

I kommittémotion 2024/25:1373 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 15 anser motionärerna att regeringen bör överväga att för offentlig upphandling sträva mot tvingande krav på att livsmedel ska vara producerade i enlighet med svensk miljö- och djurskyddslagstiftning när så är möjligt.

I kommittémotion 2024/25:1384 av Mikael Eskilander m.fl. (SD) yrkande 5 anser motionärerna att det bör tas fram nationella riktlinjer för hur offentliga inköp kan styras mer mot svenskproducerade varor.

Pågående arbete

Upphandlingsmyndigheten har i dag inte något uttalat uppdrag när det gäller djurskydd. Däremot framhåller myndigheten att den har utvecklat och förvaltar ett stort antal hållbarhetskriterier för upphandling av livsmedel, och att den även ger stöd för identifiering av hållbarhetsrisker vid upphandling av livsmedel i sin riskanalytjänst.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat motionsyrkanden om krav på djurskydd i samband med offentlig upphandling, senast i betänkande 2023/24:FiU34. Utskottet påminde då om att det redan enligt den nuvarande lagstiftningen är möjligt att ställa krav på djurskydd vid offentlig upphandling. Kraven måste dock vara förenliga med de grundläggande principerna inom EU-rätten. Principerna handlar om likabehandling, icke-diskriminering, ömsesidigt erkännande, proportionalitet och öppenhet. Upphandlingsmyndigheten arbetar också med att utveckla hållbarhetskriterier som bl.a. innefattar en mängd kriterier för djurskydd. Mot denna bakgrund avstyrkte utskottet motionsyrkandena.

Utskottets ställningstagande

Utskottet påminner om att det redan enligt den nuvarande lagstiftningen är möjligt att ställa krav på djurskydd vid offentlig upphandling. Kraven måste dock vara förenliga med de grundläggande principerna inom EU-rätten. Principerna handlar om likabehandling, icke-diskriminering, ömsesidigt erkännande, proportionalitet och öppenhet. Upphandlingsmyndigheten arbetar också med att utveckla hållbarhetskriterier som bl.a. innefattar en mängd kriterier för djurskydd. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motionsyrkandena.

Miljökrav

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om miljökrav. Utskottet hänvisar till arbete som pågår inom Regeringskansliet och till den lagstiftning som redan gäller.

Jämför reservation 6 (C) och 7 (MP).

Motionerna

I motion 2024/25:1789 av Jytte Guteland och Mattias Vepsä (båda S) yrkande 2 anför motionärerna att riktlinjerna för offentlig upphandling bör justeras så att de styr mot hundra procent hållbara varor och tjänster.

I motion 2024/25:2502 av Mattias Vepsä m.fl. (S) yrkande 6 anser motionärerna att möjligheten att öka omsättningstakten i Sverige genom en hundra procentigt hållbar offentlig upphandling bör ses över.

I kommittémotion 2024/25:2613 av Elin Söderberg m.fl. (MP) vill motionärerna att förslagen från Miljömålsberedningen om stärkt klimathänsyn vid offentlig upphandling (SOU 2022:15) genomförs och att det införs en regional upphandlingssamordning (yrkande 15). Dessutom yrkar

motionärerna på att Upphandlingsmyndighetens arbete för klimatsmart upphandling ska stärkas och utvecklas (yrkande 186).

I kommittémotion 2024/25:3169 av Rickard Nordin m.fl. (C) yrkar motionärerna på att det ska införas ett lägsta golv för miljö- och klimatkrav för all statlig upphandling och att möjligheterna att införa ett mål för att öka andelen upphandlingar som bidrar till efterlevnaden av miljö- och klimatmålen ska ses över (yrkande 36). Dessutom yrkar motionärerna på att offentlig upphandling i större utsträckning ska betraktas som ett effektivt och kraftfullt verktyg för en cirkulär omställning (yrkande 39). Motionärerna framhåller också att regeringen bör verka för att införa etappmål samt skattebaser som ökar andelen upphandlingar som ställer skarpa krav på cirkularitet och resurseffektivitet (yrkande 40) och en digital plattform för samverkan och kunskapsutbyte mellan inköpare, upphandlare och leverantörer inom grön upphandling (yrkande 41).

Pågående arbete

Samordning för att främja innovation

I skrivelsen Regeringens klimathandlingsplan – hela vägen till nettonoll (skr. 2023/24:59) aviserade regeringen att den hade för avsikt att undersöka möjligheten att samordna kravställningen i de offentliga upphandlingarna. Enligt regeringen behövs det för att främja nya lösningar för offentliga behov som bidrar till att uppnå klimat- och miljömålen.

Uppdrag om de offentliga inkörens miljö- och klimatpåverkan

Upphandlingsmyndigheten har haft i uppdrag av regeringen att uppdatera sitt verktyg för analyser av de offentliga inkörens miljö- och klimatpåverkan. I uppdraget ingick bl.a. att vidta åtgärder för att förbättra kvaliteten på de emissionsfaktorer som används vid analyserna. Samstämmigheten med Statistiska centralbyråns synsätt och beräkningar ska öka. Myndigheten skulle även utveckla sitt stöd till upphandlande myndigheter och enheter om hur analysverktyget kan användas för att prioritera åtgärder som minskar inkörens miljö- och klimatpåverkan. Uppdraget redovisades den 24 januari 2025.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat frågor om miljökrav, senast i betänkande 2023/24:FiU34. Utskottet framhöll då att Sverige ska vara ledande och ett föredöme när det gäller att ta hänsyn till miljökrav vid upphandlingar. Utskottet framhöll även att det arbete som regeringen redan initierat med översynen av den nationella upphandlingsstrategin skulle kunna öka möjligheten att ställa effektiva och välfungerande miljökrav. Mot den bakgrunden avstyrkte utskottet de aktuella motionsyrkandena.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att Sverige ska vara ledande och ett föredöme när det gäller att ta hänsyn till miljön vid upphandlingar. Den nuvarande lagstiftningen gör det möjligt att ställa krav på att livsmedel ska vara producerade enligt vissa fastställda kriterier. Det är också möjligt att ställa krav, upphandla och välja varor som uppfyller preferenser i fråga om produktprestanda, exempelvis när det gäller kvalitet, miljö, djurskydd och sociala aspekter, så länge kravet har en tydlig koppling till det som ska upphandlas, det är tydligt vad kravet innebär för en normalt informerad leverantör, svensk eller icke-svensk, och kravet är möjligt att följa upp. Det arbete som regeringen bedriver med den pågående översynen av den nationella upphandlingsstrategin kan enligt utskottet komma att öka möjligheten att ställa effektiva och välfungerande miljökrav. Utskottet avstyrker därför motionsyrkandena.

Antal underleverantörer

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om antalet underleverantörer. Utskottet hänvisar till att det redan i dag finns lagstiftning som gör det möjligt att i vissa fall begränsa antalet underleverantörsled.

Jämför reservation 8 (S) och 9 (V).

Motionerna

I partimotion 2024/25:62 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 24 anför motionärerna att det som huvudregel ska ställas krav på att maximalt två led av underentreprenörer får användas vid offentlig upphandling. Motsvarande yrkande framförs också i motion 2024/25:1853 av Jessica Rodén m.fl. (S).

I kommittémotion 2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkande 1 vill motionärerna att det ska införas en begränsning av antalet underleverantörsled.

Pågående arbete

Frågan om att begränsa antalet underleverantörsled i upphandlingar har utretts av Leverantörskontrollutredningen och redovisas i betänkandet En samordnad registerkontroll för upphandlande myndigheter och enheter (SOU 2023:43). Utredningen bedömer att en sådan begränsning i lag inte är förenlig med upphandlingsdirektiven och EUF-fördragets bestämmelser om fri rörlighet för tjänster och etableringsfriheten.

Enligt uppgifter från Upphandlingsmyndigheten kan det tilläggas att upphandlingsdirektiven och upphandlingslagstiftningen innehåller en viss möjlighet att i en enskild upphandling begränsa antalet underleverantörer (se 14 kap. 8 § andra stycket LOU). Den upphandlande myndigheten får med stöd

av detta lagrum kräva att vissa uppgifter som är avgörande för anskaffningen ska utföras direkt av leverantören. I vilken utsträckning det är möjligt att begränsa antalet led av underleverantörer i en enskild upphandling är alltså enligt myndigheten en annan fråga än den om utrymmet att generellt begränsa denna möjlighet i lag.

Upphandlingsmyndigheten framhåller också att det i många branscher är så vedertaget och vanligt förekommande att anlita underentreprenörer att begränsningar kan komma att medföra strukturella förändringar av hela branschen. Sådana begränsningar riskerar att påverka inte minst småföretags deltagande i upphandlingar negativt, eftersom de redan i dag har begränsade möjligheter att delta direkt som anbudsgivare. Vid stora uppdrag saknar de nämligen ofta resurser att själva åta sig hela uppdraget eller att delta som anbudsgivare när de åberopar någon annans kapacitet. Med en begränsning av antalet underleverantörsled skulle de dessutom många gånger hindras att delta som underleverantörer. En generell begränsning kan alltså få oönskade effekter på konkurrensen.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har tidigare behandlat liknande motionsyrkanden, senast i betänkande 2023/24:FiU34. Utskottet avstyrkte då motionsyrkandena och konstaterade att det redan fanns lagstiftning om entreprenörsansvar för lönefordringar. Det stödmaterial som Upphandlingsmyndigheten har tagit fram hade enligt utskottet bidragit till att öka kunskapen om hållbarhetsrisker i leveranskedjorna och hur riskerna kan hanteras av upphandlande myndigheter.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att frågan om att begränsa antalet underleverantörsled i upphandlingar har utretts av Leverantörskontrollutredningen och redovisats i betänkandet En samordnad registerkontroll för upphandlande myndigheter och enheter (SOU 2023:43). Utredningen bedömer att en sådan begränsning i lag inte är förenlig med upphandlingsdirektiven och EUF-fördragets bestämmelser om fri rörlighet för tjänster och etableringsfriheten.

Enligt uppgifter från Upphandlingsmyndigheten innehåller dock upphandlingsdirektiven och upphandlingslagstiftningen en viss möjlighet att begränsa användandet av underleverantörer i en enskild upphandling (se 14 kap. 8 § andra stycket LOU). Den upphandlande myndigheten får med stöd av detta lagrum kräva att vissa uppgifter som är avgörande för anskaffningen ska utföras direkt av leverantören.

Upphandlingslagstiftningen vilar på fem underliggande principer om icke-diskriminering, öppenhet, likabehandling, proportionalitet och ömsesidigt erkännande. Det är enligt utskottet centralt att dessa principer värnas. Enligt

utskottet utgör den nuvarande lagstiftningen inte ett hinder för att bedriva affärsmässigt hållbar verksamhet genom offentlig upphandling.

Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motionsyrkandena.

Allmännyttan och LOU

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om att avskaffa LOU när det gäller allmännyttan. Utskottet hänvisar till beredningsarbete som pågår inom Regeringskansliet.

Jämför reservation 10 (S) och 11 (V).

Motionerna

I kommittémotion 2024/25:1989 av Malcolm Momodou Jallow m.fl. (V) yrkande 23 framhåller motionärerna att LOU bör avskaffas för allmännyttiga bostadsbolag. Motsvarande yrkanden framförs i kommittémotion 2024/25:3075 av Jennie Nilsson m.fl. (S) yrkande 29 och kommittémotion 2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkande 8.

Pågående arbete

Upphandlingsmyndigheten har i sitt remissyttrande över betänkandet Sänk tröskeln till en god bostad – Betänkande av Utredningen om en socialt hållbar bostadsförsörjning (SOU 2022:14) lämnat följande synpunkter.

Allmännyttiga kommunala bostadsaktiebolag är offentligt styrda organ

Upphandlingsmyndigheten anför att allmännyttiga kommunala bostadsaktiebolag normalt är offentligt styrda organ som omfattas av såväl LOU som det bakomliggande upphandlingsdirektivet 2014/24/EU och att dessa bolag därför är skyldiga att tillämpa LOU när de anskaffar varor, tjänster och byggtreprenader.²

Allmännyttans redogörelse av negativa erfarenheter av att tillämpa LOU

Upphandlingsmyndigheten anger i sitt remissvar att de negativa konsekvenser av att tillämpa LOU som allmännyttan redogör för i utredningen framstår som mindre välmotiverade. När det gäller vissa av de påtalade negativa konsekvenserna har Upphandlingsmyndigheten svårt att se orsakssambanden mellan den påtalade negativa effekten och tillämpningen av LOU vid

² Se även Kammarrätten i Stockholms dom i mål nr 5419-11.

anskaffningen av varor, tjänster eller byggentreprenader (se även remissvar över SOU 2020:75 den 14 april 2021 med dnr UHM-2021-0016).

Med hänvisning till en rapport från Konkurrensverket noterar Upphandlingsmyndigheten dessutom att byggnadspriset netto per lägenhetsarea i genomsnitt är likartad för byggnation av hyresrätter oavsett vilken typ av byggherre som uppför dem.³ Detta står i kontrast till den uppfattning som regelbundet förts fram som kritik mot upphandling av bostäder inom ramen för LOU. Sett till den kostnadsbild som kan hämtas ur offentlig statistik förefaller således upphandlingsregelverket inte orsaka någon väsentligt fördyrande effekt enligt Upphandlingsmyndigheten. Enligt Konkurrensverkets rapport verkar upphandling inte alltid heller användas på ett sätt som pressar pris.

Upphandlingsmyndigheten påminner om att LOU syftar till att säkerställa fri rörlighet av varor och tjänster samt icke-snedvriden konkurrens. Dessutom konstaterar myndigheten att LOU är en skyddslagstiftning för leverantörer, som samtidigt ska ge insyn och minska risken för korrupcion i den offentliga affären och bidra till att det offentliga hushållar med offentliga medel. Myndigheten framhåller även att reglerna dessutom ger utrymme för krav som syftar till positiva samhällseffekter när det gäller skyddet av miljön, högre resurs- och energieffektivitet, kampen mot klimatförändringar samt innovation, sysselsättning och social integration.

Upphandlingsmyndigheten understryker i sitt remissvar särskilt vikten av strategiskt inköpsarbete, där den upphandlande organisationen behöver säkerställa att det finns en ändamålsenlig och tillräcklig beställar- och inköpsorganisation med rätt kompetens och mandat för att tillgodose organisationens behov.

Förslaget i betänkandet Sänk tröskeln till en god bostad (SOU 2022:14) om en konkurrenskraftig allmännytta bereds vidare inom Regeringskansliet.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet behandlade i 2023/24:FiU34 frågor om allmännyttan och LOU. Utskottet betonade då att upphandling, rätt använd, kan vara ett effektivt instrument för att skapa flera positiva effekter i samhället såsom ökad tillväxt, sysselsättning, jämställdhet och ökade miljökrav. Utskottet delade regeringens uppfattning att den offentliga upphandlingen ska vara effektiv och rättssäker och ta till vara konkurrensen på marknaden samtidigt som innovativa lösningar främjas samt miljöhänsyn och sociala hänsyn beaktas. Därigenom bidrar den offentliga upphandlingen till en väl fungerande samhällsservice till nytta för medborgarna och näringslivets utveckling samtidigt som skattemedel används på bästa sätt.

Utskottet konstaterade dessutom att upphandlingslagstiftningen vilar på fem underliggande principer om icke-diskriminering, öppenhet,

³Konkurrensen i byggmaterialindustrin – Redovisning av regeringsuppdrag att utreda konkurrensen i svensk byggmaterialindustri (Rapport 2021:4).

likabehandling, proportionalitet och ömsesidigt erkännande och att det är centralt att dessa principer värnas. Utskottet ansåg att den nuvarande lagstiftningen inte är hinder för att bedriva affärsmässigt hållbar verksamhet genom offentlig upphandling. Utskottet ville dock i sammanhanget betona vikten av att kontinuerligt utveckla och förbättra upphandlingslagstiftningen. Utredningen Sänk tröskeln till en god bostad (SOU 2022:14) behandlades vid denna tidpunkt inom Regeringskansliet. Mot bakgrund av den rådande lagstiftningen och det arbete som pågick inom Regeringskansliet avstyrktes motionsyrkandena.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att förslaget i betänkandet Sänk tröskeln till en god bostad (SOU 2022:14) om en konkurrenskraftig allmännytta bereds vidare inom Regeringskansliet. Mot denna bakgrund avstyrks motionsyrkandena.

Oseriösa aktörer och skäliga villkor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om oseriösa aktörer och skäliga villkor. Utskottet hänvisar till arbete som pågår inom Regeringskansliet och Upphandlingsmyndigheten.

Jämför reservation 12 (S), 13 (V) och 14 (MP).

Motionerna

I partimotion 2024/25:62 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) anför motionärerna att det bör införas ett obligatoriskt krav på anbudsgivarna att, i samband med offentlig upphandling, redovisa vilken personalstyrka och vilka lönenivåer som ligger till grund för deras kostnadsberäkningar (yrkande 25). Vidare anser motionärerna att upphandlande aktörer ska ha en dialog inför en upphandling med relevanta fackförbund i den bransch som berörs av upphandlingen (yrkande 26).

I motion 2024/25:2136 av Hanna Westerén och Ida Ekeröth Clausson (båda S) anför motionärerna att det bör göras mer för att få bort oseriösa aktörer i offentliga upphandlingar och för att främja en sund konkurrens.

I kommittémotion 2024/25:2643 av Leila Ali Elmi m.fl. (MP) yrkande 7 framför motionärerna att det vid offentlig upphandling bör vägas in i bedömningen av vem som ska få ett uppdrag i vilken mån företag uppfyller diskrimineringslagens krav på aktiva åtgärder för att motverka diskriminering och främja jämlikhet.

I motion 2024/25:2686 av Jessica Rodén och Petter Löberg (båda S) anser motionärerna att kraven bör skärpas inom offentlig upphandling för att minimera riskerna för att skattepengar finansierar kriminella företag och

verksamheter (yrkande 1). Vidare anser motionärerna att regeringen bör verka för att en noggrann uppföljning av upphandlade tjänster genomförs på statlig, regional och kommunal nivå (yrkande 2).

I kommittémotion 2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkande 2 vill motionärerna att reglerna för att utesluta leverantörer från att delta i valfrihetssystem ska ses över.

Pågående arbete

Regeringen framhåller i budgetpropositionen för 2025 att för att kunna motverka arbetslivskriminalitet och att kriminella och oseriösa leverantörer tar emot offentliga medel behöver upphandlande myndigheter och enheter i högre utsträckning än i dag kunna kontrollera och utesluta sådana leverantörer från upphandlingar. De behöver också följa upp ingångna avtal och förkasta onormalt låga anbud. Regeringen avser därför att gå vidare med Leverantörskontrollutredningens förslag i betänkandet En samordnad registreringskontroll för upphandlande myndigheter och enheter (SOU 2023:43). Förslaget innebär att Bolagsverket ska få i uppdrag att utveckla ett system för samordnad registerkontroll av leverantörer och införa ett rättsligt stöd för att behandla känsliga personuppgifter i samband med uppföljning av kontrakt i upphandlingslagarna. Regeringen avser även att förstärka Konkurrensverkets upphandlingstillsyn och ge myndigheten i uppdrag att bl.a. utreda möjligheten att underlätta för upphandlande myndigheter och enheter att förkasta onormalt låga anbud.

Enligt Upphandlingsmyndigheten bör det framhållas att för att en upphandlande organisation ska kunna kräva in uppgifter som rör enskilda anställda bör uppgifterna vara kopplade till något krav som ställts i upphandlingen. Det kan ifrågasättas om det är proportionerligt – och förenligt med EU:s dataskyddsförordning (GDPR) – att hantera sådana uppgifter om de inte är kopplade till något krav i upphandlingslagstiftningen eller krav eller villkor i den aktuella upphandlingen. Det bör vidare enligt myndigheten framhållas att uppgifter om anställdas löner just är personuppgifter som det krävs stöd i GDPR för att hantera. Av 14 kap. 1 och 5 §§ och 15 kap. 11 § LOU framgår att upphandlande myndigheter får ställa krav på tekniska och yrkesmässig kapacitet, som bl.a. kan innefatta uppgifter om antal anställda i medeltal m.m.

Det är enligt Upphandlingsmyndigheten inte ovanligt att upphandlande organisationer i upphandlingar begär att anbudsgivare lämnar uppgifter om pris per timme och liknande. Detta är emellertid inte samma sak som att redovisa de anställdas lönenivåer m.m. Enligt 16 kap. 8 § LOU gäller dock att om ett anbud förefaller vara onormalt lågt, ska den upphandlande myndigheten begära att leverantören förklarar det låga priset. En sådan begäran om förklaring kan bl.a. gälla hur leverantören avser att fullgöra kontraktet med avseende på tillämpliga miljö-, social- eller arbetsrättsliga skyldigheter. När det gäller just onormalt låga anbud kan även nämnas att Konkurrensverket fått

i uppdrag att utreda en ändring av lagstiftningen med syfte att underlätta för upphandlande myndigheter och enheter att förkasta onormalt låga anbud i upphandlingar.

Enligt 17 kap. 1 § LOU gäller att en upphandlande myndighet får ställa särskilda miljömässiga, sociala, arbetsrättsliga och andra villkor för hur ett kontrakt ska fullgöras. Enligt 2 § samma lag och kapitel gäller vidare att en upphandlande myndighet, om det är behövligt, ska kräva att leverantören ska fullgöra kontraktet enligt angivna villkor om lön, semester och arbetstid som arbetstagarna som ska utföra arbetet enligt kontraktet minst ska tillförsäkras, vilket även omfattar underleverantörer. Leverantörskontrollutredningen har analyserat rättsläget och konstaterat att det finns rättsligt stöd för behandling av sådana personuppgifter.⁴ Däremot har utredningen bedömt att ett rättsligt stöd för behandling av känsliga personuppgifter i samband med uppföljning av kontrakt saknas men bör införas i upphandlingslagarna.

Sammanfattningsvis är detta således enligt myndigheterna åtminstone i viss utsträckning en möjlighet men inte en skyldighet för upphandlande organisationer enligt den nuvarande lagstiftningen.

Uppdrag till Statskontoret

Statskontoret fick i juli 2024 i uppdrag att föreslå åtgärder för att förbättra kommuners och regioners uppföljning och kontroll av privata utförare vid offentliga upphandlingar (Fi2024/01533). Uppdraget ska redovisas senast den 4 april 2025.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet behandlade i betänkande 2023/24:FiU34 motionsyrkanden om oseriösa aktörer. Utskottet ansåg då att upphandling, rätt använd, kan vara ett effektivt instrument för att skapa flera positiva effekter i samhället såsom ökad tillväxt, sysselsättning och jämställdhet samt ökade miljökrav. Samtidigt ansåg utskottet att det inte går att bortse från de oseriösa aktörer som försöker utnyttja upphandlingslagstiftningen. Det är därför av stor betydelse att regeringen aktivt arbetar med att öka möjligheterna att utesluta oseriösa aktörer inom ramen för upphandlingslagstiftningen. Utskottet noterade att det pågående arbetet med en samordnad registerkontroll för upphandlande myndigheter och enheter borde komma att medföra utökade möjligheter att kunna utesluta oseriösa aktörer från att delta. Mot denna bakgrund avstyrktes motionsyrkandena.

⁴ (SOU 2023:43) s. 257–264.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att upphandling, rätt använd, kan vara ett effektivt instrument för att skapa flera positiva effekter i samhället såsom ökad tillväxt, sysselsättning och jämställdhet samt ökade miljökrav. Det går dock inte att bortse från de oseriösa aktörer som försöker utnyttja upphandlingslagstiftningen. Det är därför enligt utskottet av stor betydelse att regeringen aktivt arbetar med att öka möjligheterna att utesluta oseriösa aktörer inom ramen för upphandlingslagstiftningen. Det arbete som görs inom Regeringskansliet med en samordnad registerkontroll för upphandlande myndigheter och enheter och vid ansökan om att delta i ett valfrihetssystem kan enligt utskottet innebära en möjlighet att utesluta oseriösa aktörer från att delta.

När det gäller diskrimineringslagens efterlevnad vill utskottet påtala att det är de rättsvårdande instanserna inom det aktuella området som har de rätta förutsättningarna för att säkerställa en korrekt tillämpning av lagstiftningen inom ett visst rättsområde, och inte primärt aktörer inom andra rättsområden.

Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motionsyrkandena.

Kollektivavtal och lärlingsplatser

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om kollektivavtal och lärlingsplatser. Utskottet hänvisar till att det redan i dag finns lagstiftning om arbetsrättsliga villkor vid upphandling.

Jämför reservation 15 (V).

Motionerna

I partimotion 2024/25:62 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 28 anförs motionärerna att regeringen bör återkomma med förslag om att införa krav på att ta in lärlingar (s.k. lärlingsklausuler) vid offentlig upphandling.

I motion 2024/25:833 av Jamal El-Haj (-) anser motionären att det ska kunna ställas krav på kollektivavtal vid offentlig upphandling.

I motion 2024/25:1529 av Leif Nysmed och Lars Mejern Larsson (båda S) yrkar motionärerna på att det ska beredas utrymme för lärlingsplatser och arbetsplatslärande, s.k. APL-platser, vid offentlig upphandling.

Pågående arbete

Enligt uppgift från Upphandlingsmyndigheten är det redan i dag möjligt att ställa sysselsättningskrav i upphandlingar. Det är dock just en möjlighet och inte en skyldighet för upphandlande organisationer. Upphandlingsmyndigheten har publicerat ett webbstöd om sysselsättningskrav vid upphandling. Myndigheten pekar emellertid på att sådana sysselsättningskrav, inklusive krav på att leverantörer ska ta in lärlingar när de utför ett uppdrag, förutsätter

att den upphandlande organisationen beaktar en rad faktorer och förutsättningar, t.ex. hur sådana krav påverkar små företags möjligheter att delta, vem som tar ansvar för lärlingar som drabbas av arbetsmiljöolyckor och om kraven i den enskilda upphandlingen är proportionerliga och tydligt kopplade till föremålet för upphandlingen. Upphandlingsmyndigheten pekar också på att det krävs extra resurser för de upphandlande organisationerna att hantera lärlingar, vilket kan vara utmanande, inte minst för mindre organisationer.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet behandlade i betänkande 2023/24:FiU34 motionsyrkanden om kollektivavtal och lärlingsplatser. Utskottet konstaterade då att det redan i dag finns lagstiftning som gör det möjligt att ställa arbetsrättsliga villkor vid upphandling både över och under tröskelvärdena samt vid upphandling av sociala tjänster och andra särskilda tjänster så länge som det är förenligt med de grundläggande upphandlingsprinciperna. Samtidigt ansåg utskottet att det är viktigt att regeringen aktivt utvärderar och följer upp på vilket sätt upphandlingslagstiftningen används i praktiken. Regeringens fortsatta arbete med den nationella upphandlingsstrategin kan enligt utskottet antas utveckla hanteringen av dessa frågor. Därmed avstyrkte utskottet motionsyrkandena.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar återigen att det redan i dag finns lagstiftning som gör det möjligt att ställa arbetsrättsliga villkor vid upphandling både över och under tröskelvärdena samt vid upphandling av sociala tjänster och andra särskilda tjänster så länge som det är förenligt med de grundläggande upphandlingsprinciperna. Samtidigt är det enligt utskottet viktigt att regeringen aktivt utvärderar och följer upp på vilket sätt upphandlingslagstiftningen används i praktiken. Regeringens fortsatta arbete med den nationella upphandlingsstrategin kan enligt utskottet antas utveckla arbetet med dessa frågor. Därmed avstyrker utskottet motionsyrkandena.

Innovations- och funktionsupphandling

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om innovations- och funktionsupphandling. Utskottet hänvisar till det arbete som pågår inom Regeringskansliet och det uppdrag som Vinnova, Upphandlingsmyndigheten och Patent- och registreringsverket har fått.

Jämför reservation 16 (S).

Motionen

I kommittémotion 2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkande 6 anför motionärerna att regeringen bör se över hur innovationsupphandlingar kan användas för att öka teknikutveckling och innovationer i den offentliga sektorn.

Pågående arbete

Samordning för att främja innovation

I skrivelsen Regeringens klimathandlingsplan – hela vägen till nettonoll (skr. 2023/24:59) aviserade regeringen avsikten att undersöka möjligheten att samordna kravställningen i de offentliga upphandlingarna, eftersom det kan främja nya lösningar för offentliga behov som bidrar till att uppnå klimat- och miljömålen. I mars 2024 beslutade regeringen att ändra uppdraget till Trafikverket om att inrätta en nationell samordnare för inrikes sjöfart och närsjöfart (LI2024/00655). Ändringen innebär bl.a. att Trafikverket ska etablera en samverkansplattform för att utveckla formerna för att samordna kravställningen vid innovationsupphandlingar för att påskynda sjöfartens omställning till fossilfrihet och elektrifiering. Uppdraget ska redovisas senast den 30 juni 2027.

Uppdrag att genomföra insatser för nyttiggörande och kommersialisering av innovation

Vinnova, Upphandlingsmyndigheten och Patent- och registreringsverket har fått i uppdrag att genomföra insatser för att öka nyttiggörandet och kommersialiseringen av forskning och innovation. Satsningen omfattade totalt 38 miljoner kronor 2021 och 2022, samt 23 miljoner kronor 2023 respektive 2024. Syftet med uppdraget var att stärka möjligheten för innovationskedjans aktörer att nyttja extern strategisk kompetens och specialiserad rådgivning, att främja användningen av innovationsupphandling och att framhålla betydelsen av strategisk hantering av immateriella tillgångar. Upphandlingsmyndigheten inrättar även en arena för innovationsupphandling för att offentliga aktörer ska genomföra fler sådana upphandlingar. I det arbetet ingår också att höja kunskapen hos berörda aktörer om vikten av strategisk hantering av

immateriella tillgångar. Patent- och registreringsverket kommer att bidra till arbetet. Uppdraget ska redovisas till Klimat- och näringsdepartementet senast den 31 mars 2025. Även om uppdraget ännu inte har slutredovisats uppger Upphandlingsmyndigheten att det har genomförts med goda resultat i flera delar.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat motionsyrkanden om innovations- och funktionsupphandling, senast i betänkande 2023/24:FiU34. I det betänkandet framhöll utskottet att Upphandlingsmyndigheten under de senaste åren, tillsammans med Vinnova och Patent- och registreringsverket, har arbetat med att inrätta en innovationsupphandlingsarena. Därutöver har Upphandlingsmyndigheten arbetat med att stimulera etableringen av ändamålsenliga inköpsorganisationer. Myndighetens samarbete med Vinnova när det gäller att ge stöd för att öka antalet innovationsupphandlingar är ett exempel på en insats som utvecklar en sådan upphandling. Mot denna bakgrund avstyrkte utskottet motionsyrkandet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar att regeringen i mars 2024 beslutade att ändra sitt tidigare uppdrag till Trafikverket om att inrätta en nationell samordnare för inrikes sjöfart och närsjöfart (LI2024/00655). Ändringen innebär bl.a. att Trafikverket ska etablera en samverkansplattform för att utveckla formerna för att samordna kravställningen vid innovationsupphandlingar för att påskynda sjöfartens omställning till fossilfrihet och elektrifiering.

Dessutom arbetar Upphandlingsmyndigheten under de senaste åren, tillsammans med Vinnova och Patent- och registreringsverket, med att inrätta en innovationsupphandlingsarena. Därutöver har Upphandlingsmyndigheten arbetat med att stimulera etableringen av ändamålsenliga inköpsorganisationer. Myndighetens samarbete med Vinnova när det gäller att ge stöd för att öka antalet innovationsupphandlingar är ett exempel på en insats som utvecklar innovationsupphandlingen. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motionsyrkandet.

Direktupphandling och tröskelvärde

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om direktupphandling och tröskelvärde. Utskottet hänvisar till att det redan i dag finns ett förenklat upphandlingsregelverk för icke-direktivstyrda upphandlingar.

Jämför reservation 17 (SD).

Motionerna

I motion 2024/25:1207 av Niels Paarup-Petersen (C) anför motionären att reglerna bör förenklas för upphandlingar under EU:s tröskelvärden till en miniminivå för att vara i överensstämmelse med EU-lagstiftningen (yrkande 1). Vidare anför motionären att direktupphandlingsgränsen bör ses över (yrkande 2).

I kommittémotion 2024/25:1469 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 6 anför motionärerna att offentlig upphandling ska utvecklas, bl.a. genom att höga trösklar som stänger ute småföretag motverkas och att mindre företag ska kunna vara delaktiga i en upphandling även när kollektivavtal saknas.

Pågående arbete

Sedan 2022 finns det ett förenklat upphandlingsregelverk för icke-direktivstyrda upphandlingar. Regelverket kännetecknas bl.a. av att endast de grundläggande unionsrättsliga principerna för upphandling ska beaktas vid sådana upphandlingar. När det gäller undantag från tillämpningsområde, beräkning av värde, och rättsmedel gäller samma bestämmelser som för direktivstyrd upphandling. Det grundläggande kravet på en föregående annonsering i en annonsdatabas gäller också, även om upphandlingen inte behöver annonseras inom hela EU. Vidare höjdes beloppsgränsen för direktupphandling av vissa sociala tjänster och andra särskilda tjänster. När det gäller förutsättningar för undantag från annonsering gäller i stor utsträckning samma grunder som kan motivera ett förhandlat förfarande utan föregående annonsering enligt upphandlingsdirektiven. I tillägg till detta kan man avstå från annonsering vid synnerliga skäl. Det finns också ett särskilt undantag som kan tillämpas i samband med en överprövning.

Förekomsten av förfaranderegler vid offentlig upphandling innebär vissa begränsningar i handlingsutrymme och krav på administration för den offentliga beställaren och för leverantörer. Detta följer av en avvägning sett till de syften som regleringen är tänkt att uppnå. EU:s upphandlingsregler är en del av reglerna för den inre marknaden och syftar till att främja den fria rörligheten. De förfaranderegler som direktiven föreskriver är samtidigt i viss mån goda verktyg även för att uppnå medlemsstaternas nationella mål och syften med att ha upphandlingsregler, som att bl.a. främja en effektiv

användning av skattemedel och att minska risken för korruption. I samband med införandet av det nuvarande regelverket för sådana upphandlingar som inte fullt ut omfattas av upphandlingsdirektiven gjordes bedömningen att de icke-direktivsstyrda upphandlingarna skulle regleras på ett enklare sätt, men att de inte skulle lämnas oreglerade. Orsaken till detta var att tillgodose unionsrättens krav på bestämmelser om icke-direktivstyrda upphandling som har ett gränsöverskridande intresse, samhällsekonomiska aspekter och rättssäkerhetsskäl. När reglerna infördes framhölls det att ett grundläggande regelverk även för de icke-direktivstyrda upphandlingarna tillgodoser allmänhetens och leverantörernas krav på insyn och förutsebarhet och att det också är en viktig förutsättning för arbetet mot korruption.⁵ Om man beaktar dessa syften skulle det bli problematiskt att utforma lagstiftningen enbart med utgångspunkt i vad som eventuellt efterfrågas av inköpare och leverantörer.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat motionsyrkanden om direktupphandling och tröskelvärde, senast i betänkande 2023/24:FiU34. Utskottet konstaterade då att det redan i dag finns lagstiftning som gör det möjligt att ställa arbetsrättsliga villkor vid upphandling både över och under tröskelvärdena samt vid upphandling av sociala tjänster och andra särskilda tjänster så länge som det är förenligt med de grundläggande upphandlingsprinciperna. Samtidigt ansåg utskottet att det är viktigt att regeringen aktivt utvärderar och följer upp på vilket sätt upphandlingslagstiftningen används i praktiken. Regeringens fortsatta arbete med den nationella upphandlingsstrategin kan enligt utskottet antas utveckla arbetet med dessa frågor. Därmed avstyrkte utskottet motionsyrkandena.

Utskottets ställningstagande

Sedan 2022 finns det ett förenklat upphandlingsregelverk för icke-direktivsstyrda upphandlingar. Regelverket kännetecknas bl.a. av att endast de grundläggande unionsrättsliga principerna för upphandling ska beaktas vid sådana upphandlingar. När det gäller undantag från tillämpningsområde, beräkning av värde, och rättsmedel gäller samma bestämmelser som för direktivstyrda upphandling. Det grundläggande kravet på en föregående annonsering i en annonsdatabas gäller också, även om upphandlingen inte behöver annonseras inom hela EU. Vidare höjdes beloppsgränsen för direktupphandling av vissa sociala tjänster och andra särskilda tjänster. Det finns också ett särskilt undantag som kan tillämpas i samband med en överprövning.

I samband med införandet av det nuvarande regelverket för sådana upphandlingar som inte fullt ut omfattas av upphandlingsdirektiven gjordes

⁵ Prop. 2021/22:5 s. 80.

bedömningen att de icke-direktivsstyrda upphandlingarna skulle regleras på ett enklare sätt, men att de inte skulle lämnas oreglerade. Orsaken till detta var att tillgodose unionsrättens krav på bestämmelser om icke-direktivstyrd upphandling som har ett gränsöverskridande intresse, samhällsekonomiska aspekter och rättssäkerhetsskäl. När reglerna infördes framhölls att ett grundläggande regelverk även för de icke-direktivstyrda upphandlingarna tillgodoser allmänhetens och leverantörernas krav på insyn och förutsebarhet och att det också är en viktig förutsättning för arbetet mot korruption.⁶ Om man beaktar dessa syften skulle det bli problematiskt att utforma lagstiftningen enbart med utgångspunkt i vad som eventuellt efterfrågas av inköpare och leverantörer. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motionsyrkandena.

Partnering

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om partnering. Utskottet hänvisar till arbete som pågår inom Upphandlingsmyndigheten.

Motionen

I motion 2024/25:2070 av Cecilia Engström (KD) yrkar motionären att Upphandlingsmyndigheten ska ges i uppdrag att ta fram stöd för partnering som samarbetsform.

Pågående arbete

Upphandlingsmyndigheten konstaterar att förekomsten av olika typer av avtalade samverkansformer har ökat över tid, åtminstone inom byggsektorn. Företeelsen har även uppmärksammats inom den offentliga upphandlingen. Det saknas dock en tydlig klassificering av olika typer av samverkansformer, och begreppet ”partnering” har inte heller någon entydig innebörd. Organisationen Byggherrarna påtalar t.ex. att begreppen ”samverkans-entreprenad” och ”entreprenad med utökad samverkan” används på liknande sätt. Det finns en standard som ansluter till samverkan: Ledningssystem för affärsrelationer i samverkan – Krav och ramverk (ISO 44001:2017, IDT). Standarden handlar inte bara om samverkan mellan beställare och entreprenör i byggbranschen utan är även tänkt att kunna användas internt i organisationer, inom s.k. joint ventures, generellt i relation till kunder samt av leverantörer i alla branscher.

Utmaningen ligger enligt Upphandlingsmyndigheten dock inte främst i hur ett samverkansavtal ska utformas eller i valet av upphandlingsförfarande för

⁶ Prop. 2021/22:5 s. 80.

utökad samverkan. Det övergripande valet för den upphandlande organisationen handlar i stället om vilken affärsform som passar bäst för att möta det upphandlingsbehov som identifierats.

Upphandlingsmyndigheten ser risker med att ensidigt lyfta fram samverkansformen partnering från helheten i affärsformens alla dimensioner. Val av mer avancerade samverkansformer kräver en hög grad av beställarkompetens och mognad inom organisationen för att uppnå önskat resultat.⁷ Det finns dessutom en risk att utökad samverkan tillämpas i upphandlingar där detta inte är det optimala valet utifrån de projektspecifika förutsättningarna. I förlängningen riskerar det att leda till försämrad konkurrens och ökade kostnader. Upphandlingsmyndigheten anser att det vore bättre att stödja de upphandlande organisationerna i valet av affärsform än att specifikt utveckla stöd för utökad samverkan eller partnering. Eftersom affärsform är ett brett begrepp är det heller inte självklart att ett eventuellt sådant uppdrag ensidigt borde riktas till Upphandlingsmyndigheten.

Avslutningsvis har Upphandlingsmyndigheten i uppdrag att främja utvecklingen av kategoristyrd inköpsverksamhet. Uppdraget ska redovisas senast den 15 december 2025. Val av upphandlingsform m.m. ingår i kategoristyrd inköpsverksamhet, och därför kan dessa frågor komma att beröras i det fortsatta arbetet i uppdraget.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar Upphandlingsmyndighetens bedömning om att det finns risker med att ensidigt lyfta fram samverkansformen partnering från helheten i affärsformens alla dimensioner. Val av mer avancerade samverkansformer kräver en hög grad av beställarkompetens och mognad inom organisationen för att uppnå önskat resultat. Det finns dessutom en risk att utökad samverkan tillämpas i upphandlingar där detta inte är det optimala valet utifrån de projektspecifika förutsättningarna. I förlängningen riskerar det att leda till försämrad konkurrens och ökade kostnader. Utskottet välkomnar Upphandlingsmyndighetens uppdrag att främja utvecklingen av kategoristyrd inköpsverksamhet där val av upphandlingsform ingår. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motionsyrkandena.

LOU för föreningar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om LOU för föreningar. Utskottet hänvisar till den nuvarande upphandlingslagstiftningen.

⁷ Beställarvänlig samverkan i byggtreprenader, s. 20.

Motionen

I motion 2024/25:2921 av Ann-Sofie Lifvenhage (M) anför motionären att regeringen bör överväga att skapa en möjlighet för föreningar att bygga lokaler kostnadseffektivt i samverkan med kommuner. Motionären menar att med en LOU för föreningsbyggnader – LOU-FB – skulle föreningar i dialog med kommunen kunna bygga den föreningsbyggnad de själva ska vara verksamma i till en betydligt lägre kostnad än vad som annars skulle bli fallet. Detta skulle gynna folkhälsan, engagemanget och det gemensamma ansvaret för en aktiv fritid, samtidigt som kommunen sparar resurser.

Pågående arbete

Generellt gäller att upphandlingslagarna ska tillämpas vid den upphandling som genomförs av offentliga organ (1 kap. 18 och 22 §§ LOU). Andra aktörer, som privata företag eller ideella organisationer behöver inte tillämpa LOU. Att en upphandlande organisation upphandlar varor, tjänster och byggentreprenader som i sin tur ska användas av andra är emellertid inte ovanligt och följer av att upphandlande organisationer som huvudregel är en del av den offentliga förvaltningen. Omvänt kan en upphandlande organisation lämna olika typer av bidrag och stöd till bl.a. ideella organisationer utan att detta omfattas av upphandlingsreglerna.

Enligt Upphandlingsmyndigheten bör det framhållas att mycket offentlig verksamhet är rättsligt reglerad på ett annat sätt än om samma eller liknande uppgifter utförs av privata aktörer. Detta hänger bl.a. samman med att den offentliga förvaltningen har ett annat uppdrag än privata aktörer (såväl vinstsyftande som ideella). Dessutom måste Sveriges nationella upphandlingslagar i de delar de genomför EU:s upphandlingsdirektiv överensstämja med direktiven. Tillämpningsområdet för upphandlingsdirektiven har prövats i en rad domar av såväl EU-domstolen som nationella domstolar.

Utskottets ställningstagande

Utskottet påminner om att Sveriges nationella upphandlingslagar i de delar de genomför EU:s upphandlingsdirektiv måste överensstämja med direktiven. Tillämpningsområdet för upphandlingsdirektiven har prövats i en rad domar av såväl EU-domstolen som nationella domstolar. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motionsyrkandet.

Livsmedelsproduktion och hälsosam mat

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om livsmedelsproduktion och hälsosam mat. Utskottet hänvisar till arbete som pågår inom Upphandlingsmyndigheten och till den lagstiftning som redan gäller.

Jämför reservation 18 (S) och 19 (MP).

Motionerna

I kommittémotion 2024/25:3055 av Ulrika Westerlund m.fl. (MP) yrkande 88 anför motionärerna att regeringen bör ge en lämplig myndighet i uppdrag att stödja utvecklingen av krav på regelverk för mat i alla offentligfinansierade verksamheter.

I kommittémotion 2024/25:3108 av Anna-Caren Säterberg m.fl. (S) yrkande 23 anser motionärerna att det vid upphandling av utländska, animaliska livsmedel bör bli obligatoriskt att ställa krav på att produktionen har skett i enlighet med svensk standard.

Pågående arbete

Den 21 mars 2025 meddelade regeringen att den har beslutat om en uppdaterad strategi för ökad svensk livsmedelsproduktion, Livsmedelsstrategin 2.0. Strategin innebär startskottet för ett mer fokuserat arbete för att stärka livsmedelskedjans konkurrenskraft i syfte att öka den svenska livsmedelsproduktionen. Livsmedelsstrategin 2.0 genomförs utifrån tre fokusområden:

- Ökad robusthet i livsmedelskedjan
- Exportfrämjande
- Svensk kvalitet och gastronomi.

Livsmedelsstrategin 2.0 innebär att livsmedelskedjans konkurrenskraft ska stärkas, lönsamheten förbättras och produktionen av svensk mat öka. För att säkerställa en robust livsmedelsförsörjning behövs enligt regeringen en klimatsmart, konkurrenskraftig och lönsam livsmedelskedja. Att förbättra svenska företags förutsättningar för livsmedelsexport är en central del av strategin. Regeringen anför att det just nu blåser protektionistiska vindar i världen. Därför driver regeringen på för fler frihandelsavtal och mindre regelkrångel. Det ska bli lättare för svenska företag att bl.a. exportera till så många marknader som möjligt och till ett så stort värde som möjligt. Regeringen ska effektivisera processen när det gäller exportgodkännande för svenska livsmedel och genomföra ett främjandeprogram för livsmedelsexport riktat till livsmedelsföretag.

Upphandlingsmyndigheten uppger också om att det under 2024 har hänt en del i skärningspunkten mellan beredskap och livsmedelsupphandling. Exempelvis lämnade Utredningen om en ny livsmedelsberedskap sitt betänkande Livsmedelsberedskap för en ny tid (SOU 2024:8). På samma tema är ett förslag om ett beredskapsmål för kommuner och regioners måltidstjänster i betänkandet Kommuners och regioners grundläggande beredskap inför kris och krig (SOU 2024:65) över vilket myndigheten också lämnat ett remissvar. Vidare har Livsmedelsverket och Jordbruksverket i sina regleringsbrev för 2025 fått ett uppdrag i fråga om uppbyggnad av livsmedelsberedskapen och dricksvattenförsörjningen. Inom ramen för det uppdraget ska de även inleda arbetet med att etablera omsättningslager för livsmedelssektorn, ett arbete som redan har påbörjats.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat motionsyrkanden om livsmedelsproduktion i samband med offentlig upphandling, senast i betänkande 2023/24:FiU34. Utskottet påminde då om att det redan enligt den nuvarande lagstiftningen är möjligt att ställa krav på livsmedelsproduktion vid offentlig upphandling. Kraven måste dock vara förenliga med de grundläggande principerna inom EU-rätten. Principerna handlar om likabehandling, icke-diskriminering, ömsesidigt erkännande, proportionalitet och öppenhet. Upphandlingsmyndigheten arbetar också med att utveckla hållbarhetskriterier på detta område. Mot denna bakgrund avstyrkte utskottet motionsyrkandena.

Utskottets ställningstagande

Utskottet påminner om att det redan enligt den nuvarande lagstiftningen är möjligt att ställa krav på livsmedelsproduktion vid offentlig upphandling. Utskottet noterar att Upphandlingsmyndigheten har utvecklat och förvaltar ett stort antal hållbarhetskriterier för upphandling av livsmedel, och att myndigheten även ger stöd för identifiering av hållbarhetsrisker vid upphandling av livsmedel i sin riskanalystjänst. Vidare välkomnar utskottet regeringens uppdaterade strategi för ökad svensk livsmedelsproduktion, Livsmedelsstrategin 2.0. Det vidare arbetet med att genomföra den kan enligt utskottet antas utveckla arbetet med dessa frågor. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motionsyrkandena.

Nationell säkerhet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om nationell säkerhet. Utskottet hänvisar till den nuvarande lagstiftningen och till arbete som pågår inom Upphandlingsmyndigheten.

Jämför reservation 20 (S) och 21 (C).

Motionerna

I kommittémotion 2024/25:3166 av Christofer Bergenblock m.fl. (C) yrkande 6 vill motionärerna att regeringen utifrån beredskapsläget snarast ska förtydliga att det ska vara möjligt att tillämpa lagen om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet (LUFSS) vid upphandlingar inom vård, omsorg och socialtjänst.

I kommittémotion 2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkande 7 vill motionärerna att det ska tillsättas en utredning i syfte att se över hur nationell säkerhet kan beaktas vid offentlig upphandling.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet behandlade i betänkande 2023/24:FiU34 motionsyrkanden om nationell säkerhet. Utskottet ansåg då att upphandling, rätt använd, kan vara ett effektivt instrument för att skapa flera positiva effekter i samhället. Det är därför av stor betydelse att regeringen aktivt arbetar med att ta hänsyn till nationella säkerhetsintressen inom ramen för upphandlingslagstiftningen. Utskottet framhöll vidare att Upphandlingsmyndighetens stöd vid säkerhetsupphandlingar fyller en central funktion för att tillvarata nationella säkerhetsintressen. Mot denna bakgrund avstyrktes motionsyrkandena.

Utskottets ställningstagande

Utskottet påminner om att upphandling, rätt använd, kan vara ett effektivt instrument för att skapa flera positiva effekter i samhället. Enligt utskottet är det därför viktigt att regeringen aktivt arbetar med att ta hänsyn till nationella säkerhetsintressen inom ramen för upphandlingslagstiftningen. Utskottet framhåller att Upphandlingsmyndighetens stöd vid säkerhetsupphandlingar fyller en central funktion för att tillvarata nationella säkerhetsintressen. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motionsyrkandena.

Reservationer

1. Utformning av upphandlingsregelverket – förenklingar och arbetsrätt, punkt 1 (S)

av Mikael Damberg (S), Björn Wiechel (S), Ingela Nylund Watz (S), Eva Lindh (S) och Joakim Sandell (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkandena 4 och 5 samt avslår motionerna

2024/25:62 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkandena 23 och 29,

2024/25:2688 av Serkan Köse (S) och

2024/25:2704 av Ann-Sofie Lifvenhage (M).

Ställningstagande

År 2023 fattade regeringen beslut om propositionen En effektivare upphandlingstillsyn som i stora delar följde förslagen i promemorian En effektivare upphandlingstillsyn (DS 2022:5) från den tidigare socialdemokratiska regeringen. Men regeringen valde att utelämna några viktiga förslag som fanns i den remitterade promemorian. Det är enligt vår mening rimligt att Konkurrensverket ska få fatta beslut om en upphandlingsskadeavgift för att de som vinner upphandlingar bättre ska följa reglerna om efterannonsering och publicering av annonser om offentliga upphandlingar i en registrerad annonsdatabas. Vi anser också att det är rimligt att bestämmelserna om att lämna in uppgifter när en utredning har inletts även bör gälla leverantörer och inte enbart den upphandlande myndigheten. Det skulle göra det lättare att följa upp och granska om kraven i en upphandling har följts.

Det är enligt oss viktigt att Upphandlingsmyndigheten även i fortsättningen ges förutsättningar att arbeta för att öka kunskapen hos upphandlande myndigheter och dess leverantörer och t.ex. ingå i det samarbete som finns mellan nio olika myndigheter om myndighetsgemensamma regionala center mot arbetslivskriminalitet (AKC).

Upphandlingsmyndigheten har lyft fram behovet av en ny lagstiftning som möjliggör för myndigheten att samla in och publicera inköpsvärden som öppna data. De har pekat på behovet av att samla in fakturor för statistikändamål eftersom sådan statistik ger ökad transparens och insyn i hur skattemedel

används i praktiken och kan bidra till att uppmärksamma ineffektivitet och minska risken för korruption och oegentligheter. Regeringen bör se över vilka åtgärder som kan göras för att öka effektiviteten och minska felaktigheterna vid offentlig upphandling.

Den 16 juni 2022 beslutade den dåvarande socialdemokratiska regeringen om lagrådsremissen En skyldighet att beakta vissa samhällsintressen vid offentlig upphandling. Den lyfter fram att det bör införas en skyldighet att vid offentlig upphandling beakta klimatet, miljön, människors hälsa, djursorg samt sociala och arbetsrättsliga aspekter. Vi anser att regeringen ska gå vidare med förslagen i lagrådsremissen.

2. Utformning av upphandlingsregelverket – förenklingar och arbetsrätt, punkt 1 (V)

av Ida Gabrielsson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:62 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkandena 23 och 29 samt avslår motionerna

2024/25:2688 av Serkan Köse (S),

2024/25:2704 av Ann-Sofie Lifvenhage (M) och

2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkandena 4 och 5.

Ställningstagande

Jag anser att det ska råda ordning och reda vid offentlig upphandling och att det är hög tid att genomföra förslagen i proposition 2015/16:195 fullt ut. I propositionen föreslogs att upphandlande myndigheter, utöver möjligheten att ställa krav på kollektivavtalsenliga villkor när det gäller lön, arbetstid och semester, även skulle få ställa krav på försäkringar, pensioner och annan ledighet än semester. Regeringen bör återkomma med förslag om ändringar i LOU så att det vid behov ska ställas krav på skäliga villkor i alla offentliga upphandlingar och att det blir möjligt att ställa krav på villkor om pensioner, försäkringar och annan ledighet än semester.

Vidare kan jag konstatera att det krävs förändringar på EU-nivå för att åstadkomma ett bättre regelverk för offentlig upphandling i Sverige. LOU styrs av bl.a. EU:s upphandlingsdirektiv, vilket förhindrar nödvändiga förbättringar av den svenska upphandlingslagstiftningen. Enligt direktivet kan upphandlande myndigheter exempelvis inte ställa krav på kollektivavtal i samband med upphandling utan enbart kollektivavtalsenliga villkor när det

gäller lön, arbetstid och semester. Direktivet hindrar även möjligheten att införa en begränsning av antalet underleverantörsled. Sammantaget skapar det utrymme för lönedumpning och bidrar till otrygga jobb med dåliga villkor på svensk arbetsmarknad. Jag vill förändra EU:s upphandlingsregler så att det blir möjligt att förbättra upphandlingslagstiftningen i Sverige och därigenom bl.a. kunna ställa krav på kollektivavtal vid all offentlig upphandling, utan undantag. Regeringen bör verka för att förändra EU:s upphandlingsdirektiv i syfte att möjliggöra ett bättre regelverk för offentlig upphandling i Sverige. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3. Utformning av upphandlingsregelverket för kriser och beredskap, punkt 2 (SD)

av Oscar Sjöstedt (SD), Dennis Dioukarev (SD), Charlotte Quensel (SD) och David Perez (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:1373 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 18 och avslår motionerna

2024/25:90 av Magnus Jacobsson (KD) och

2024/25:316 av Erik Hellsborn (SD).

Ställningstagande

Coronakrisen har aktualiserat att även Sverige kan drabbas av kriser, däribland störningar i handelsflöden. Torkan sommaren 2018 visade också att samhället kan ha behov av att stödköpa svenska produkter tillfälligt för att undvika konkurser på grund av en tillfällig kris. Som en del i krisberedskapen bör lagstiftningen som reglerar upphandling ses över, så att det finns tillämpliga undantag för ändrade inköpsmönster till följd av kriser.

4. Mindre företag och idéburna organisationer, punkt 3 (S, V)

av Mikael Damberg (S), Björn Wiechel (S), Ingela Nylund Watz (S), Eva Lindh (S), Ida Gabrielsson (V) och Joakim Sandell (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:3022 av Fredrik Lundh Sammeli m.fl. (S) yrkande 114 och avslår motion

2024/25:2879 av Sten Bergheden (M).

Ställningstagande

Jämfört med de flesta andra länder i Norden och Europa är de idéburna aktörernas andel av välfärdssektorn liten i Sverige. De senaste decenniernas ökning av andelen välfärdstjänster som utförs av externa leverantörer beror i huvudsak på kommersiella aktörer medan de idéburnas andel förblivit låg. För att främja ett ökat idéburet deltagande i välfärden lät den tidigare socialdemokratiskt ledda regeringen utreda och lämna lagförslag kring de idéburna aktörernas förutsättningar. Riksdagen antog bl.a. regeringens förslag till lag om registrering av idéburna organisationer, som trädde i kraft den 1 januari 2023. De nya bestämmelserna innebär att idéburna organisationer som bedriver offentligt finansierad välfärdsverksamhet ska kunna registrera sig i ett särskilt register. Upphandlande myndigheter ges samtidigt möjlighet att reservera rätten att delta i upphandlingar av vissa välfärdstjänster till idéburna organisationer, vars allmännyttiga syfte bidrar till att uppfylla ändamålet med den tjänst som upphandlas. Därmed kommer kommuner, regioner och statliga myndigheter i större utsträckning än tidigare att kunna dra nytta av de idéburna organisationernas kompetens, erfarenhet och andra resurser. Vi anser att de idéburna aktörernas roll i svensk välfärd bör främjas även i fortsättningen.

5. Närproducerade produkter och djurskydd, punkt 4 (SD)

av Oscar Sjöstedt (SD), Dennis Dioukarev (SD), Charlotte Quensel (SD) och David Perez (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2024/25:1373 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 15 och

2024/25:1384 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 5 och avslår motion

2024/25:234 av Richard Jomshof (SD) yrkande 4.

Ställningstagande

Den offentliga sektorn är en stor kund till jordbruket. En satsning bör enligt vår mening göras för att i första hand öka andelen närproducerade livsmedel i de offentliga upphandlingarna. Om livsmedel är närproducerade får de gärna också vara ekologiska. De inköpsregler som gäller för den offentliga sektorn anser vi alltså i första hand ska gynna närproducerad mat. De krav på andelen ekomärkt mat i offentliga kök, som många kommuner satt upp, överstiger på många håll den mängd lokalt producerad ekomärkt mat som finns. Målsättningen om ekologisk produktion leder alltså till import. Det är orimligt. Sverige har i flera avseenden högre minimikrav enligt gällande lagstiftning för matproduktion än EU, och vår offentliga sektor ska i ljuset av detta inte missgynna svensk och lokal produktion. Enligt Livsmedelsverket är dessutom fusk med ekomärkning vanligt. Finland kan tjäna som inspiration, eftersom de har modeller för offentliga inköp av mat som i första hand är producerad i Finland. Om tvingande regler för kommuner och regioner i det här avseendet inte anses förenliga med EU-reglerna för den inre marknaden, bör Sverige verka för att ändra EU-reglerna för att möjliggöra en sådan styrning av de offentliga inköpen som gynnar svenskproducerad mat.

Det är eftersträvansvärt att välja närproducerade produkter som har lång hållbarhet eftersom det ger mindre påverkan på miljön. Många svenska produkter håller god kvalitet och har hög hållbarhet, och närproducerade produkter orsakar minimal miljöpåverkan genom en mindre mängd transporter. Att handla svenskt kött innebär förutom kortare transportvägar även bättre villkor för djuren och mer stöd till svenska företagare. Allt detta är positivt för det svenska näringslivet. Nationella riktlinjer bör tas fram om fördelarna med att handla svenskt.

6. Miljökrav, punkt 5 (C)

av Martin Ådahl (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:3169 av Rickard Nordin m.fl. (C) yrkandena 36 och 39–41 samt avslår motionerna

2024/25:1789 av Jytte Guteland och Mattias Vepsä (båda S) yrkande 2,

2024/25:2502 av Mattias Vepsä m.fl. (S) yrkande 6 och

2024/25:2613 av Elin Söderberg m.fl. (MP) yrkandena 15 och 186.

Ställningstagande

Upphandlingsmyndigheten har tagit fram olika krav som det offentliga kan använda sig av för att ställa tuffare miljökrav. Det finns olika ambitionsnivåer, och de är frivilliga att använda. På den statliga nivån är det dock enligt min mening lämpligt med ett lägsta golv i form av de baskrav som ställs. Målet bör också vara att andelen avancerade krav och spjutspetskrav ökar.

Offentlig upphandling behöver i högre utsträckning ses som ett effektivt och kraftfullt verktyg för en cirkulär omställning. Ett effektivt sätt att åstadkomma en sådan omställning är att införa ökande etappmål i syfte att öka andelen upphandlingar som ställer skarpa krav på cirkularitet och resurseffektivitet. Det gäller särskilt möbler, textilier och inredning i den offentliga sektorn där graden av produkter av återvunnet material är mycket låg. Jag vill även se en digital plattform för samverkan och kunskapsutbyte mellan inköpare, upphandlare och leverantörer inom grön upphandling. Att sluta kretsloppen och minska våra beroenden av nya naturresurser är brådskande men inte omöjligt.

Skattningar har visat att en cirkulär ekonomi kan halvera den svenska industrins utsläpp redan till 2030. Men för att det ska bli verklighet måste lagstiftningen uppdateras, och det måste bli enklare att göra hållbara och cirkulära val som konsument. Det första steget är att fler produkter och varor designas för att enkelt kunna repareras, uppgraderas och inte gå sönder efter en viss tid. Jag vill se en översyn av kraven i ekodesigndirektivet och att lagstiftningen breddas till att omfatta fler sektorer för att snabbare fasa ut smutsiga energibovar såsom tvåtaktsmotorer eller trädgårdsapparater som inte är eldrivna och främja mer energieffektiv och klimatsmart teknik.

7. Miljökrav, punkt 5 (MP)

av Linus Lakso (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:2613 av Elin Söderberg m.fl. (MP) yrkandena 15 och 186 samt avslår motionerna

2024/25:1789 av Jytte Guteland och Mattias Vepsä (båda S) yrkande 2,

2024/25:2502 av Mattias Vepsä m.fl. (S) yrkande 6 och

2024/25:3169 av Rickard Nordin m.fl. (C) yrkandena 36 och 39–41.

Ställningstagande

Upphandling och transporter är stora utsläppsposter, och i syfte att understödja kommuner och regioners arbete vill jag införa en regional upphandlings-samordning och en regional mobilitets- och tillgänglighetssamordnings-funktion.

Klimatkraven i offentlig upphandling bör öka och åtgärder genomföras för att minska klimatpåverkan från offentlig konsumtion. Upphandlingsmyndig-heten har utvecklat stöd för en mer hållbar upphandling med minskad klimat-påverkan; detta arbete bör stärkas och utvecklas.

8. Antal underleverantörer, punkt 6 (S)

av Mikael Damberg (S), Björn Wiechel (S), Ingela Nylund Watz (S),
Eva Lindh (S) och Joakim Sandell (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkande 1 och
avslår motionerna

2024/25:62 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 24 och
2024/25:1853 av Jessica Rodén m.fl. (S).

Ställningstagande

Oseriösa och kriminella leverantörer som har gjort sig skyldiga till brott eller inte betalar sina skatter eller andra avgifter ska inte kunna få offentliga kontrakt genom upphandling. Fusk och brottslighet på arbetsmarknaden, s.k. arbetslivskriminalitet, göder den organiserade brottsligheten och ska bekämpas med samhällets fulla kraft. Ett problemområde är användandet av långa underleverantörsled. Det innebär alltid en risk för att överenskomna avtalsvillkor inte respekteras, och det försvårar uppföljning av efterlevnad när leverantörer använder ett stort antal underleverantörer för att fullfölja sina kontrakt. Detta blir extra påtagligt när det uppstår långa leverantörskedjor i ett upphandlat projekt.

Vi anser att det ska införas en begränsning av antalet underleverantörsled till max två led vid offentlig upphandling. Vi anser vidare att det vid vissa upphandlingar av särskilt kritiska arbeten bör införas en möjlighet att helt förbjuda användandet av underleverantörer. Det kan exempelvis bli aktuellt vid upphandling inom riskbranscher eller vid särskilt samhällskritiska upphandlingar. Det behövs även en starkare kontrollmekanism av underleverantörer i linje med artikel 71 i LOU-direktivet.

9. Antal underleverantörer, punkt 6 (V)

av Ida Gabrielsson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:62 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 24 och avslår motionerna

2024/25:1853 av Jessica Rodén m.fl. (S) och

2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkande 1.

Ställningstagande

Ett problem som inte åtgärdats genom det nya regelverket för offentlig upphandling är de långa underentreprenörskedjor som ofta präglar offentligt upphandlade projekt inom bygg- och anläggningsbranschen. Huvudentreprenörer tar ofta in flera led av underentreprenörer. Detta kan t.ex. innebära stora problem när det gäller samordning och kontroll på byggarbetsplatser. Ofta finns det omfattande brister när det gäller arbetsmiljö och arbetsvillkor ju längre ner i underentreprenörskedjorna man kommer. Svartjobb, skattefusk och låglönekonkurrens är vanligt förekommande. Jag kan även konstatera att den lagstiftning om entreprenörsansvar för lönefordringar i bygg- och anläggningsbranschen som införts inte heller löser dessa problem på ett ändamålsenligt sätt. Det krävs därför ytterligare åtgärder för att skapa ordning och reda vid offentlig upphandling. Jag anser att det som huvudregel ska ställas krav på att max två led av underentreprenörer får användas vid offentlig upphandling. Därmed skulle möjligheterna till samordning och kontroll stärkas.

10. Allmännyttan och LOU, punkt 7 (S)

av Mikael Damberg (S), Björn Wiechel (S), Ingela Nylund Watz (S), Eva Lindh (S) och Joakim Sandell (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2024/25:3075 av Jennie Nilsson m.fl. (S) yrkande 29 och
2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkande 8 och
avslår motion
2024/25:1989 av Malcolm Momodou Jallow m.fl. (V) yrkande 23.

Ställningstagande

De allmännyttiga bostadsföretagen står för de flesta nyproducerade hyresrätter och leder utvecklingen när det gäller att pressa boendekostnader. Allmännyttans villkor behöver dock stärkas och styras av samhällsnytta. Det måste även ges möjligheter att bygga på svaga marknader. Ett omfattande hyresbestånd och en gemensam förmedling för alla bostäder på en ort är avgörande för att alla ska kunna leva i bostäder som passar deras behov. Kravet på att allmännyttan ska tillämpa LOU gör att allmännyttan möter högre kostnader än privata bostadsföretag. Den statliga utredningen om bättre konkurrens i bostadsbyggandet – Bygg och bo till lägre kostnad – konstaterade att allmännyttan har en företagsekonomisk nackdel av att behöva tillämpa LOU. En studie som Sveriges Allmännytta låtit genomföra visar att allmännyttan har omkring 10 procent högre byggpriser samt längre byggtid än privata byggherrar på grund av LOU. Utredningen Sänk tröskeln till en god bostad (SOU 2022:14) har föreslagit att LOU ska ändras så att ett organ som verkar på normala marknadsmässiga villkor, har ett vinstsyfte och bär sina egna förluster inte ska behöva omfattas av LOU. Förslaget, som har fått stöd av flera kommuner och organisationer, innebär konkurrens mellan allmännyttiga och privata bostadsföretag på lika villkor. I dag ser vi hur bostadsbyggandet rasat till följd av hög inflation, höjda räntor och regeringens beslut att avskaffa investeringsstödet för hyresbostäder med lägre hyresnivå. Att ta bort kravet på LOU för allmännyttiga bostadsföretag är ett steg i rätt riktning för att stimulera bostadsbyggandet och se till att vi får fler hyreslägenheter med hyror som vanligt folk har råd att betala. Vi föreslår att LOU inte ska tillämpas för allmännyttiga bostadsföretag.

11. Allmännyttan och LOU, punkt 7 (V)

av Ida Gabrielsson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:1989 av Malcolm Momodou Jallow m.fl. (V) yrkande 23 och
avslår motionerna

2024/25:3075 av Jennie Nilsson m.fl. (S) yrkande 29 och

2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkande 8.

Ställningstagande

Enligt Sveriges Allmännyttiga bostadsbolagen i snitt 10 procent högre byggtider och längre byggtid än privata byggherrar på grund av att de omfattas av LOU. Detta är enligt min mening inte rimligt. De allmännyttiga bostadsföretagen lyder under Allbolagen (2010:879) som säger att de ska drivas enligt affärsmässiga principer och verka på marknadsmässiga villkor. Bolag som verkar på normala marknadsmässiga villkor, har ett vinstsyfte och bär sina egna förluster ska inte behöva omfattas av LOU. I SOU 2022:14 föreslås förändringar i LOU så att allmännyttan liksom de privata aktörerna ska bli friare i sina upphandlingar. Jag anser att detta är en rimlig lagändring. LOU bör avskaffas för allmännyttiga bostadsbolag.

12. Oseriösa aktörer och skäliga villkor, punkt 8 (S)

av Mikael Damberg (S), Björn Wiechel (S), Ingela Nylund Watz (S), Eva Lindh (S) och Joakim Sandell (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkande 2 och avslår motionerna

2024/25:62 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkandena 25 och 26,

2024/25:2136 av Hanna Westerén och Ida Ekeröth Clausson (båda S),

2024/25:2643 av Leila Ali Elmi m.fl. (MP) yrkande 7 och

2024/25:2686 av Jessica Rodén och Petter Löberg (båda S) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Offentlig upphandling ska aldrig bidra till osund konkurrens eller till att dumpa villkoren på svensk arbetsmarknad. Tvärtom behövs det fler verktyg i kampen mot välfärdsbrottslighet och arbetslivskriminalitet. Oseriösa och kriminella leverantörer som har gjort sig skyldiga till brott eller inte betalar sina skatter eller andra avgifter ska inte kunna få offentliga kontrakt genom upphandling. Fusk och brottslighet på arbetsmarknaden, s.k. arbetslivskriminalitet, göder den organiserade brottsligheten och ska bekämpas med samhällets fulla kraft. Det behövs därför bl.a. en starkare kontrollmekanism av underleverantörer i linje med LOU-direktivet artikel 71.

Vi kan aldrig acceptera att människor dör på sin arbetsplats, därför har vi sedan tidigare lagt fram tio skarpa förslag för att få stopp på dödsolyckorna. Ett av dem är att begränsa antalet underleverantörsled. Den 3 juni 2022 tillsatte den socialdemokratiska regeringen utredningen Effektiv och tillförlitlig kontroll av leverantörer vid tilldelning av offentliga kontrakt. Den 21 augusti 2023 presenterade utredningen ett förslag om att låta Bolagsverket ansvara för en funktion som möjliggör samordnade registerkontroller. På så sätt kan den upphandlande organisationen få tillgång till uppgifter som i dag är sekretessbelagda från register hos Bolagsverket, Polisen, Skatteverket, Kronofogdemyndigheten och länsstyrelserna. Förslaget skulle innebära ett viktigt steg för att bli av med oseriösa aktörer på marknaden för offentlig upphandling och inom valfrihetssystemen. Utredningen har varit ute på remiss, och vi anser att regeringen snarast bör återkomma med förslag på en sådan funktion.

Vi anser inte att utredningens förslag är tillräckligt långtgående eftersom kontrollen inte omfattar samtliga uppgifter som skulle kunna leda till uteslutning enligt de obligatoriska och frivilliga uteslutningsgrunderna. Det är också angeläget att se över reglerna för att utesluta leverantörer från att delta i valfrihetssystem. Därför anser vi att det är angeläget att regeringen går vidare med utredningens förslag. För att intensifiera arbetet mot arbetslivskriminalitet behöver Arbetsmiljöverket mer resurser. Arbetsmiljöverket är den myndighet som håller ihop det myndighetsgemensamma arbetet mot arbetslivskriminalitet där även bl.a. Skatteverket, Polisen och Försäkringskassan ingår. Genom att anställa fler arbetsmiljöinspektörer och göra fler arbetsplatskontroller kan samhället bekämpa arbetslivskriminaliteten.

13. Oseriösa aktörer och skäligen villkor, punkt 8 (V)

av Ida Gabrielsson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:62 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkandena 25 och 26 samt avslår motionerna

2024/25:2136 av Hanna Westerén och Ida Ekeröth Clausson (båda S),

2024/25:2643 av Leila Ali Elmi m.fl. (MP) yrkande 7,

2024/25:2686 av Jessica Rodén och Petter Löberg (båda S) yrkandena 1 och 2 samt

2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkande 2.

Ställningstagande

Ett problem med den nuvarande upphandlingslagstiftningen uppmärksammades av medierna under sommaren 2021. Efter Trafikverkets upphandling av vakt- och broöppningsfunktionen på Hjulstabron tog en ny entreprenör över driften. I samband med övergången till den nya entreprenören fick de anställda som erbjöds anställning hos den nya entreprenören ett betydligt sämre kollektivavtal och därmed en avsevärt lägre lön. Detta är ett återkommande problem vid offentliga upphandlingar.

Grundproblemet är att lagstiftningen gör det möjligt för beställaren (i detta fall Trafikverket) att anta det anbud som är det ekonomiskt mest fördelaktiga för beställaren, dvs. lägsta möjliga kostnad inom ramen för lagstiftningens krav på kollektivavtalsenliga villkor. Det innebär att företag som omfattas av kollektivavtal med lägre löner och sämre villkor ofta vinner upphandlingar. För de anställda innebär detta en successiv lönesänkning i samband med varje ny upphandling, en form av statligt sanktionerad lönesänkingspolitik.

För att komma till rätta med detta bör upphandlingslagstiftningen ses över. Det ska inte vara möjligt för beställaren att i samband med en ny upphandling anta anbud som innebär sänkta löner för de anställda. Anställda som vid en ny upphandling följer med från en entreprenör till en annan ska garanteras de löner och villkor som gällt tidigare. Ett första steg mot förändring bör vara ett obligatoriskt krav på anbudsgivarna att redovisa vilken personalstyrka och vilka lönenivåer som ligger till grund för deras kostnadsberäkningar. Det bör införas ett obligatoriskt krav på anbudsgivarna att, i samband med en offentlig upphandling, redovisa vilken personalstyrka och vilka lönenivåer som ligger till grund för deras kostnadsberäkningar.

En ytterligare brist i den nuvarande upphandlingslagstiftningen är det faktum att de upphandlande aktörerna inte behöver hämta in synpunkter från relevanta fackförbund i den bransch som berörs av upphandlingen. Fackförbunden har i regel god kännedom om branschen och de företag som verkar där. Fackförbunden har därmed ofta kunskap om vilka företag som är att betrakta som seriösa och vilka som inte är det. Om de upphandlande myndigheterna, inför varje upphandling, hämtade in synpunkter från relevanta fackförbund skulle många oseriösa företag kunna sällas bort i upphandlingsprocessen. Därmed skulle arbetslivskriminalitet inom offentlig upphandling kunna motverkas. LO har föreslagit att upphandlande aktörer ska ha en dialog inför en upphandling med relevanta fackförbund i den bransch som berörs av upphandlingen. Jag anser att det är ett bra förslag.

14. Oseriösa aktörer och skäliga villkor, punkt 8 (MP)

av Linus Lakso (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:2643 av Leila Ali Elmi m.fl. (MP) yrkande 7 och avslår motionerna

2024/25:62 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkandena 25 och 26,

2024/25:2136 av Hanna Westerén och Ida Ekeröth Clausson (båda S),

2024/25:2686 av Jessica Rodén och Petter Löberg (båda S) yrkandena 1 och 2 samt

2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkande 2.

Ställningstagande

Offentliga verksamheter och företag spelar en central roll i arbetet mot diskriminering. Vid offentlig upphandling anser jag att företag bör bedömas efter hur väl de uppfyller diskrimineringslagens krav och arbetar med aktiva åtgärder mot diskriminering. Detta kommer att främja en mer rättvis och jämlik arbetsmarknad. Dessutom är det viktigt att offentliga verksamheter och bolag systematiskt arbetar för att motverka rasism och genomgår en granskning av sin koloniala och rasistiska historia för att förstå och åtgärda dess påverkan på den nuvarande verksamheten.

15. Kollektivavtal och lärlingsplatser, punkt 9 (V)

av Ida Gabrielsson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:62 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V) yrkande 28 och avslår motionerna

2024/25:833 av Jamal El-Haj (-) och

2024/25:1529 av Leif Nysmed och Lars Mejern Larsson (båda S).

Ställningstagande

Vid sidan av förslag som syftar till att skapa ordning och reda vid offentlig upphandling finns det även anledning att använda upphandlingslagstiftningen för att åstadkomma förbättringar på arbetsmarknaden. Ett sådant exempel är att införa krav på att ta in lärlingar vid offentlig upphandling. Enligt Byggnads är det brist på lärlingsplatser inom bygg- och anläggningssektorn. En bidragande orsak är de många utländska företag som vinner offentliga kontrakt

och i regel inte erbjuder några lärlingsplatser för svenska lärlingar. I förlängningen hotas tillväxten av framtida bygg- och anläggningsarbetare i Sverige, vilket i sin tur påverkar möjligheten att bygga de bostäder och den infrastruktur som behövs. Här bör det offentliga ta ansvar och ställa krav i samband med offentlig upphandling.

För att säkerställa att ungdomar i Sverige ges möjlighet att genomgå lärlingsutbildning bör det införas krav på att ta in lärlingar vid offentlig upphandling. Lärlingsklausuler vid offentlig upphandling har tidigare införts på lokal nivå i Skellefteå. Liknande krav har införts på nationell nivå i Norge i syfte att öka antalet lärlingsplatser i offentligfinansierade projekt. Jag anser att det är ett bra upplägg som bör genomföras i Sverige. Regeringen bör återkomma med förslag om att införa krav på att ta in lärlingar (s.k. lärlingsklausuler) vid offentlig upphandling.

16. Innovations- och funktionsupphandling, punkt 10 (S)

av Mikael Damberg (S), Björn Wiechel (S), Ingela Nylund Watz (S), Eva Lindh (S) och Joakim Sandell (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkande 6.

Ställningstagande

Politiken har ett särskilt ansvar för att säkerställa att verksamhet som finansieras av skattemedel aktivt bidrar till att uppnå samhällspolitiska mål såsom respekt för arbetstagares rättigheter, klimat- och miljöhänsyn, innovation och social inkludering. De nya upphandlingslagar som trädde i kraft 2017 har ökat möjligheterna för de ca 3 800 upphandlande myndigheterna att ställa och följa upp krav. Den 16 juni 2022 beslutade den dåvarande socialdemokratiska regeringen om lagrådsremissen En skyldighet att beakta vissa samhällsintressen vid offentlig upphandling. I den föreslås bl.a. att det ska införas en skyldighet att beakta klimatet, miljön, människors hälsa, djuromsorg samt sociala och arbetsrättsliga aspekter. Vi anser att regeringen ska gå vidare med förslagen i lagrådsremissen. Offentliga upphandlingar kan fungera som efterfrågestimulans för vissa branscher. Ett exempel är om flera kommuner går samman och genomför s.k. innovationsupphandlingar för att få tillgång till innovativa system som gynnar kommunernas invånare. Regeringen bör se över hur innovationsupphandlingar kan användas

ytterligare för att främja teknikutveckling och innovation i den offentliga sektorn.

17. Direktupphandling och tröskelvärde, punkt 11 (SD)

av Oscar Sjöstedt (SD), Dennis Dioukarev (SD), Charlotte Quensel (SD) och David Perez (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:1469 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 6 och avslår motion

2024/25:1207 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Höga trösklar som stänger ute småföretag från upphandling ska motverkas. Mindre företag ska kunna vara delaktiga i upphandling, även när kollektivavtal saknas. Offentlig upphandling behöver utvecklas för att bli modern och kostnadseffektiv. Upphandling ska inte användas för att bedriva föråldrad arbetsmarknadspolitik. För att göra det möjligt för fler små företag att delta i upphandlingar vore det positivt om fler stora upphandlingar delas upp i mindre, alternativt att låta små företag gå samman om en stor upphandling.

Direktupphandlingar, som kan förklaras som en upphandling som inte behöver annonseras och där anbudet inte behöver ges i viss form, är inte offentliga i dag. Det är viktigt att öka transparensen i direktupphandlingar för att motverka risken för korruption samtidigt som fler småföretag ska ta del av den offentliga affären. Vi vill därför höja gränsen för hur mycket man får direktupphandla samtidigt som vi vill utreda hur transparensen i direktupphandlingar kan säkerställas. Ett steg i detta arbete vore om regeringen fattade beslut om ändringar när det gäller uppgifter i upphandlingsannonser – inte minst för att ge en bättre bild av hur konkurrensen ser ut.

18. Livsmedelsproduktion och hälsosam mat, punkt 14 (S)

av Mikael Damberg (S), Björn Wiechel (S), Ingela Nylund Watz (S),
Eva Lindh (S) och Joakim Sandell (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:3108 av Anna-Caren Sätherberg m.fl. (S) yrkande 23 och
avslår motion

2024/25:3055 av Ulrika Westerlund m.fl. (MP) yrkande 88.

Ställningstagande

Offentliga upphandlingar utgör ett kraftfullt verktyg för att stärka och främja svensk matproduktion. Vi vill göra det obligatoriskt att det vid alla upphandlingar av animaliska livsmedel ska ställas krav på att produktionen har skett med höga krav på djurskydd och låg grad av användning av antibiotika, precis som i Sverige. Det offentliga ska vara bäst i klassen, och svenska bönder prioriteras, inte missgynnas. Genom offentliga upphandlingar kan vi stärka matkvaliteten i förskolor, skolor, äldreboenden och i sjukvården och samtidigt värna en hållbar livsmedelsproduktion.

19. Livsmedelsproduktion och hälsosam mat, punkt 14 (MP)

av Linus Lakso (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:3055 av Ulrika Westerlund m.fl. (MP) yrkande 88 och
avslår motion

2024/25:3108 av Anna-Caren Sätherberg m.fl. (S) yrkande 23.

Ställningstagande

Det finns regelverk för maten i skolan, men enligt min mening behöver det finnas även för andra verksamheter som drivs med offentliga medel, t.ex. simhallar och fritidsgårdar. Det måste gå att få tillgång till bra mat även där.

WHO rekommenderar stater att använda policyn för hälsosam offentlig upphandling av måltider och mellanmål i fler verksamheter, vilket skulle kunna bidra till att öka jämlikheten i hälsa hos befolkningen. Jag anser att staten bör ge en lämplig myndighet i uppdrag att ta fram förslag på stöd för en sådan utveckling.

20. Nationell säkerhet, punkt 15 (S)

av Mikael Damberg (S), Björn Wiechel (S), Ingela Nylund Watz (S), Eva Lindh (S) och Joakim Sandell (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkande 7 och
avslår motion

2024/25:3166 av Christofer Bergenblock m.fl. (C) yrkande 6.

Ställningstagande

Sverige befinner sig i ett allvarligt säkerhetspolitiskt läge. Under den socialdemokratiska regeringen påbörjades en historisk förstärkning av både det militära och civila försvaret. Sverige behöver vara väl rustat och motståndskraftigt i tider av både kris och krig, något som även borde beaktas vid offentlig upphandling. Det kan t.ex. handla om upphandling av uppförande eller drift av samhällsviktig och strategisk infrastruktur. Samtidigt bör hänsyn tas till dagens mål vid offentlig upphandling såsom effektivitet, rättssäkerhet och miljömässig och social hållbarhet. Vi anser därför att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att se över hur nationell säkerhet kan beaktas vid offentlig upphandling.

21. Nationell säkerhet, punkt 15 (C)

av Martin Ådahl (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2024/25:3166 av Christofer Bergenblock m.fl. (C) yrkande 6 och

avslår motion

2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S) yrkande 7.

Ställningstagande

Hälso- och sjukvården är en viktig del av det svenska totalförsvaret. Vården behöver därför bli mer motståndskraftig under samhällskriser och ytterst under krig. Lagen om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet (LUFS) har som huvudsyfte att skapa konkurrens i upphandlingar av känslig karaktär på försvars- och säkerhetsområdet. LUFS ska ge förutsättningar för ett såväl starkare som mer anpassat skydd av ett upphandlingsföremål. Det är viktigt att inte föråldrad eller otydlig lagstiftning står i vägen för bättre beredskap och säkerhet i hälso- och sjukvården. Regeringen bör se över hur det skyndsamt kan förtydligas att det ska vara möjligt att tillämpa LUFS vid upphandlingar inom vård, omsorg och socialtjänst.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2024/25

2024/25:62 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V):

23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om ändringar i LOU så att krav på skäliga villkor ska ställas vid behov i alla offentliga upphandlingar och så att det blir möjligt att vid upphandling ställa krav på villkor om pensioner, försäkringar och annan ledighet än semester och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det som huvudregel ska ställas krav på att maximalt två led av underentreprenörer får användas vid offentlig upphandling och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör införas ett obligatoriskt krav på anbudsgivarna att, i samband med offentlig upphandling, redovisa vilken personalstyrka och vilka lönenivåer som ligger till grund för deras kostnadsberäkningar och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att upphandlande aktörer inför upphandlingsförfarandet ska ha en dialog med relevanta fackförbund i den bransch där upphandlingen ska ske och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att införa krav på att ta in lärlingar (s.k. lärlingsklausuler) vid offentlig upphandling och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att förändra EU:s upphandlingsdirektiv i syfte att möjliggöra ett bättre regelverk för offentlig upphandling i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:90 av Magnus Jacobsson (KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagstiftningen i syfte att beakta nationella säkerhetsintressen vid statliga och andra offentliga upphandlingar och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:234 av Richard Jomshof (SD):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med förslag till lagstiftning om att allt kött

som köps in via offentlig upphandling ska komma från djur som slaktats i enlighet med svenska djurskyddsregler, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2024/25:316 av Erik Hellsborn (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning gällande regeländringar för upphandling av samhällsviktig teknik och mjukvara och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:833 av Jamal El-Haj (-):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om krav på kollektivavtal vid offentlig upphandling och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:1207 av Niels Paarup-Petersen (C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förenkla reglerna för upphandlingar under EU:s tröskelvärden till en miniminivå för att vara i överensstämmelse med EU-lagstiftningen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att direktupphandlingsgränsen bör ses över och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:1373 av Martin Kinnunen m.fl. (SD):

15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör överväga att för offentlig upphandling sträva mot tvingande krav om att livsmedel ska vara producerade i enlighet med svensk miljö- och djurskyddslagstiftning när så är möjligt och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lagstiftningen för upphandling bör ses över så att tillämpliga undantag finns för behov av ändrade inköpsmönster till följd av kriser och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:1384 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör tas fram nationella riktlinjer för hur offentliga inköp kan styras mer mot svenskproducerade varor och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:1469 av Tobias Andersson m.fl. (SD):

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att offentlig upphandling ska utvecklas och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:1529 av Leif Nysmed och Lars Mejern Larsson (båda S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lärlingsplatser och APL-platser bör beredas vid offentlig upphandling och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:1789 av Jytte Guteland och Mattias Vepsä (båda S):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att riktlinjerna för offentlig upphandling ska justeras så att de styr mot 100 procent hållbara varor och tjänster och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:1853 av Jessica Rodén m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att antalet underleverantörer i offentlig upphandling bör begränsas till två led och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:1989 av Malcolm Momodou Jallow m.fl. (V):

23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att LOU bör avskaffas för allmännyttiga bostadsbolag och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2070 av Cecilia Engström (KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Upphandlingsmyndigheten i uppdrag att ta fram stöd för partnering som samarbetsform inom upphandlingsbranschen och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2136 av Hanna Westerén och Ida Ekeröth Clausson (båda S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vidta fler åtgärder för att få bort oseriösa aktörer i offentlig upphandling och främja sund konkurrens och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2502 av Mattias Vepsä m.fl. (S):

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att genom en 100 procent hållbar offentlig upphandling öka omställningstakten i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2613 av Elin Söderberg m.fl. (MP):

15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra förslagen från Miljömålsberedningen om stärkt

klimathänsyn vid offentlig upphandling (SOU 2022:15) och införa en regional upphandlingssamordning och tillkännager detta för regeringen.

186. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka och utveckla Upphandlingsmyndighetens arbete för klimatsmart upphandling och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2643 av Leila Ali Elmi m.fl. (MP):

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vid offentlig upphandling väga in i bedömningen av vem som får uppdraget i vilken mån företag uppfyller diskrimineringslagens krav på aktiva åtgärder för att motverka diskriminering och främja jämlikhet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2024/25:2686 av Jessica Rodén och Petter Löberg (båda S):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skärpa kraven inom offentlig upphandling för att minimera riskerna för att skattepengar finansierar kriminella företag och verksamheter och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för att noggrann uppföljning av upphandlade tjänster genomförs på statlig, regional och kommunal nivå och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2688 av Serkan Köse (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att initiera en översyn av lagen om offentlig upphandling (LOU) i syfte att säkra det framtida behovet av yrkesarbetare inom byggsektorn och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2704 av Ann-Sofie Lifvenhage (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagen om offentlig upphandling i syfte att förenkla och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2879 av Sten Bergheden (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör överväga att stärka de mindre företagens möjligheter vid offentliga upphandlingar och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2921 av Ann-Sofie Lifvenhage (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att tillskapa möjlighet för föreningar att bygga lokaler kostnadseffektivt i samverkan med kommuner och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:3022 av Fredrik Lundh Sammeli m.fl. (S):

114. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att reservera driften av upphandlade skyddade boenden till endast idéburna organisationer och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:3055 av Ulrika Westerlund m.fl. (MP):

88. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge lämplig myndighet i uppdrag att stödja utvecklingen om krav på regelverk för mat i alla offentligfinansierade verksamheter och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:3075 av Jennie Nilsson m.fl. (S):

29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lagen om offentlig upphandling (LOU) inte ska tillämpas för allmännyttiga bostadsföretag och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:3108 av Anna-Caren Sätherberg m.fl. (S):

23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vid upphandling av utländska, animaliska livsmedel göra det obligatoriskt att ställa krav på att produktionen har skett i enlighet med svensk standard och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:3166 av Christofer Bergenblock m.fl. (C):

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen utifrån beredskapsläget snarast bör förtydliga att det ska vara möjligt att tillämpa LUFSS vid upphandlingar inom vård, omsorg och socialtjänst och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:3169 av Rickard Nordin m.fl. (C):

36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett lägsta golv för miljö- och klimatkrav för all statlig upphandling ska införas samt se över införandet av ett mål för att öka andelen upphandlingar som bidrar till efterlevnaden av miljö- och klimatmålen och tillkännager detta för regeringen.

39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att offentlig upphandling i större utsträckning bör betraktas som ett effektivt och

kraftfullt verktyg för en cirkulär omställning och tillkännager detta för regeringen.

40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att införa ökande etappmål samt skattebaser som ökar andelen upphandlingar som ställer skarpa krav på cirkularitet och resurseffektivitet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för en digital plattform för samverkan och kunskapsutbyte mellan inköpare, upphandlare och leverantörer inom grön upphandling och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:3194 av Mikael Damberg m.fl. (S):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en begränsning av antalet underleverantörsled och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över reglerna för att utesluta leverantörer från att delta i valfrihetssystem och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över vilka åtgärder som kan göras för att öka effektiviteten och minska felaktigheterna vid offentlig upphandling och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska införas en skyldighet att vid offentlig upphandling beakta vissa samhällsintressen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över hur innovationsupphandlingar kan användas för att öka teknikutvecklingen och innovationen i offentlig sektor och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör tillsättas en utredning i syfte att se över hur nationell säkerhet kan beaktas vid offentlig upphandling och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lagen om offentlig upphandling (LOU) inte ska tillämpas för allmännyttiga bostadsföretag och tillkännager detta för regeringen.